

Ansa Niemi Iina Pietilä

Lasten osallisuuden kokemuksia päiväkodissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

26.10.2012

Tekijät Otsikko	Ansa Niemi ja Iina Pietilä Lasten osallisuuden kokemuksia päiväkodissa
Sivumäärä Aika	40 sivua + 2 liitettä 26.10.2010
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaaliala
Suuntautumisvaihtoehto	Sosiaaliala
Ohjaajat	Lehtori Aini Ronkainen Lehtori Arto Salonen
<p>Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää lasten omia osallisuuden kokemuksia päiväkodissa. Työssä halusimme tuoda erityisesti lasten omat äänet kuuluviin. Tutkimuskysymyksemme olivat, miten lapset kokevat oman osallisuutensa toteutuvan päiväkodissa sekä mihin asioihin lapset saavat vaikuttaa päiväkodissa. Toivomme, että työmme lisäisi päiväkotien henkilökunnan tietoa lasten osallisuuden kokemuksista.</p> <p>Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin sadutusta sekä puolistrukturoitua haastattelua. Aineisto kerättiin kahdessa helsinkiläispäiväkodissa. Haastatteluihin osallistui yhteensä kymmenen lasta, jotka olivat iältään 4-6-vuotiaita. Aineisto analysoitiin käyttämällä teemoittelua. Työn teoreettisena viitekehyksenä toimi Leena Turjan teoria lasten osallisuuden moniulotteisuudesta.</p> <p>Opinnäytetyön tulokset osoittivat, että lapset pitivät päiväkotia turvallisena ja viihtyisenä paikkana. Lapset kertoivat tulevansa sinne mielellään ja erityisen tärkeinä he pitivät siellä olevia kavereitaan. Leikki koettiin asiana, johon lapset pääsivät parhaiten vaikuttamaan. Tuloksista selvisi, että osa lapsista oli päässyt lastenkokouksissa suunnittelemaan kevätjuhlia. Lasten vastauksissa esiintyi myös tilanteita, jolloin toiminta oli aikuislähtöistä. Aikuiset koettiin monesti kiireisiksi, jolloin lapset eivät päässeet keskustelemaan heidän kanssaan niin usein kuin olisivat halunneet. Lapset olivat myös yksimielisiä siitä, että aikuiset päättivät päiväkodin säännöistä.</p> <p>Lasten osallisuuden kokemukset vaihtelevat osattomuudesta osallisuuteen. Parhaiten lapset pääsevät päiväkodissa vaikuttamaan henkilökohtaisiin ja keskinäisiin asioihinsa. Osalla lapsista on myös kokemusta laajempaan yhteisöön vaikuttamisesta. Osallisuuden kokemista heikentävät tilanteet, joissa lasten ja aikuisten välinen vuorovaikutus on puutteellista. Varhaiskasvatushenkilöstön tulisikin kuulla lapsia, olla sensitiivisempiä heidän viesteilleen sekä ottaa lapset mukaan toiminnan suunnitteluun. Toivomme päiväkotien kiinnittävän entistä enemmän huomiota lasten kuulemiseen, sillä osallisuudella on monia positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen.</p>	
Avainsanat	lapsuus, osallisuus, päiväkot

Authors Title	Ansa Niemi and Iina Pietilä Children's Experiences about Their Participation in Day Care
Number of Pages Date	40 pages + 2 appendices Fall 2012
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Aini Ronkainen, Senior Lecturer Arto Salonen, Senior Lecturer
<p>The objective of our Bachelor's thesis was to examine children's own experiences about their participation in day care. In our study we wanted to make children's own opinions heard. Our study questions were how children felt their participation was actualized in day care and what kind of issues they could impact. We hope that this study would increase the day care personnel's knowledge of children's participation.</p> <p>This thesis was a qualitative study. Data for this study were gathered by story-crafting and a semi-structured interview. The interviews were performed in two day care centers in Helsinki. We interviewed ten children aged four to six for our study. The gathered data was analyzed thematically. As a theoretical framework we used Leena Turja's theory Multidimensional Model of Children's Participation.</p> <p>The results showed that the children felt day care as a safe and cozy place. Children liked to come to day care and their friends there were especially important. Children had the greatest influence on play situations. We found that some of the children had a chance to plan the spring festival in children's meetings. Children also told about situations where activities were adult-centered. Children felt that the personnel were busy and they did not have time to talk with children as often as the children would like to talk. Children also agreed on that personnel decided on the day care rules.</p> <p>Children's experiences about participation vary from non-participation to participation. Children are mostly able to influence their personal and mutual issues. Some of the children have experiences of influencing a wider community. Situations where interaction between personnel and children is defective does not advance participation. The personnel should listen to children's opinions and be more sensitive to their messages. The personnel should also take children to plan different activities with them. We hope that day care centers would pay more attention to children's opinions because participation has many positive effects on children's development.</p>	
Keywords	childhood, participation, day-care

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lait ja asiakirjat lasten osallisuuden taustalla	2
2.1	Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimus	2
2.2	Suomen lainsäädäntö	3
2.3	Varhaiskasvatussuunnitelmat	3
2.3.1	Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma	3
2.3.2	Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma	4
3	Osallisuus	6
3.1	Mitä osallisuus on?	6
3.2	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	7
3.3	Osallisuuden tasomalli	9
3.4	Osallisuuden tikapuut	10
3.5	Lasten osallisuuden ulottuvuudet	11
3.5.1	Valtaistumisen aste	12
3.5.2	Osallisuuden aihe ja vaikutuspiiri	13
3.5.3	Ajallinen ulottuvuus	13
3.5.4	Osallisuuden toimintaprosessi	13
3.5.5	Tieto-osallisuus ja materiaaliset resurssit	14
4	Tutkimusasetelma	16
4.1	Prosessin toteutus	16
4.2	Tutkimusmenetelmät	18
4.2.1	Sadutus	19
4.2.2	Puolistrukturoitu haastattelu	20
4.2.3	Lapsi haastateltavana	20
4.3	Aineiston käsittely ja analyysi	22
5	Tulokset	23
5.1	Lasten osallisuuden taso	23
5.2	Lasten osallisuus materiaaliin resursseihin	24
5.3	Lasten tieto-osallisuus	25
5.4	Aihe ja vaikutuspiiri	26
5.5	Tunnetaso	27

5.6	Vaikutusaika	29
6	Johtopäätökset	30
7	Pohdinta	34
	Lähteet	38
	Liitteet	
	Liite 1. Lupalomake	
	Liite 2. Haastattelurunko	

1 Johdanto

Varhaiskasvatuksessa on viime vuosina kiinnitetty entistä enemmän huomiota lasten osallisuuteen. YK:n lapsen oikeuksien sopimus (1991: artikkelit 12 & 13) korostaa lasten suojelemisen ohella heidän oikeuttaan tulla kuulluksi itseään koskeissa asioissa sekä heidän oikeuttaan ilmaisunvapauteen. Lisäksi lasten osallisuus on ollut esillä myös muissa päivähoitoa ohjaavissa asiakirjoissa, kuten valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa. Osallisuuden toteutuminen käytännössä ei ole kuitenkaan itsestään selvää. Monesti lasten mielipiteitä ei oteta huomioon päiväkodin arjessa, jolloin heidän vaikutusmahdollisuutensa jäävät olemattomiksi.

Lasten osallisuutta on tutkittu viime vuosina niin aikuisten kuin lasten näkökulmista. Useimmat tutkimukset ovat kuitenkin keskittyneet selvittämään aikuisten roolia lasten osallisuuden mahdollistajana, eikä lasten mielipiteitä aiheesta ole kuultu. Tämän vuoksi haluamme opinnäytetyössämme selvittää lasten ajatuksia ja näkökulmia heidän osallisuudestaan. Tutkimuskysymyksiemme avulla halusimme selvittää, miten lapset kokevat oman osallisuutensa toteutuvan päiväkodissa sekä mihin asioihin lapset saavat vaikuttaa päiväkodissa.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen eli laadullinen ja aineistonkeruun toteutimme kahdessa helsinkiläisessä päiväkodissa. Tutkimusmenetelminä käytimme puolistrukturoitua haastattelua sekä sadutusta. Haastatteluihin ja sadutuksiin osallistui yhteensä kymmenen lasta, jotka olivat iältään 4-6-vuotiaita. Aluksi koodasimme aineiston ja tämän jälkeen käytimme analyysimenetelmänä teemoittelua.

Opinnäytetyömme aiheen ideointi lähti liikkeelle omasta halustamme työskennellä tulevaisuudessa lasten kanssa. Koemme, että lapsuus itsessään on arvokasta ja laadukkaan varhaiskasvatuksen avulla lapsen kehityksen kulkua voidaan tukea myönteisesti. Osallisuuden kokemisella on monia positiivisia vaikutuksia lapsiin. Sen on todettu tukevan lapsen myönteisen itsetunnon kehittymistä sekä parantavan sosiaalisia taitoja (Turja 2011a: 3). Aikaisemmissa tutkimuksissa lasten osallisuuden kokemukset ovat olleet vähäisiä ja halusimmekin selvittää, onko tilanne kentällä kehittynyt. Työmme tavoitteena on tuoda lasten ääni kuuluviin. Tämän lisäksi haluamme painottaa osallisuuden merkitystä sekä tuottaa tietoa, jonka avulla ammattikasvattajat voivat kehittää toimintaansa ja löytää uusia näkökulmia työhönsä.

2 Lait ja asiakirjat lasten osallisuuden taustalla

Valtio luo raamit varhaiskasvatukselle lakien ja asetusten avulla. Niiden tarkoituksena on luoda suomalaista varhaiskasvatustoimintaa sisällöltään yhtenäiseksi. Lait ja asetukset ohjaavat varhaiskasvatusta normatiivisesti, sen sijaan muut asiakirjat toimivat suosituksina sisältäen informaatiota ja tavoitteita. Varhaiskasvatukseen liittyvät asiakirjat ovat läsnä arjen kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa. (Holkeri-Rinkinen 2009: 21.) Seuraavaksi käymme läpi tärkeimpiä lakeja ja asiakirjoja, jotka ohjaavat lapsen osallisuuden toteutumista.

2.1 Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien yleissopimus

Yhdistyneiden kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimus on kaikkia alle 18-vuotiaita henkilöitä koskeva ihmisoikeuksien sopimus. Se hyväksyttiin vuonna 1989 Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa. Suomi ratifioi, eli hyväksyi sitovasti, sen vuonna 1991. Suomen lisäksi sopimuksen on ratifioinut 193 maata, jolloin se on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Ainoastaan Yhdysvallat, Somalia ja Etelä-Sudan eivät ole ratifioineet sitä. Sopimus sisältää neljä yleistä periaatetta, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. Sopimuksen noudattamista seuraa YK:n lapsen oikeuksien komitea, jolle sopimukseen sitoutuneet valtiot raportoivat tietyin väliajoin lapsen oikeuksien tilanteesta. Komitea antaa valtioille huomautuksia ja suosituksia, jonka avulla ne voivat kehittää lapsen oikeuksien toteutumista. Ennen Lapsen oikeuksien sopimusta YK oli laatinut lapsen oikeuksien julistuksen. Julistus on kuitenkin hyvin yleisluontoinen, eikä se sido maita oikeudellisesti. (YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus 1989.)

Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa osallisuus määritellään yhdeksi kolmesta oikeuksien ryhmästä, johon lapsella on oikeus ja jota aikuisella on velvollisuus suojella. Nämä ryhmät ovat oikeus suojaan ja turvaan (protection), oikeus saada tasa-arvoinen osa yhteiskunnan voimavaroista (provision) sekä oikeus ilmaista itseään ja olla osallinen itseä koskevassa päätöksenteossa (participation). Osallisuuteen viitataan yhteensä kuudessa sopimuksen artiklassa. Osallisuuteen liittyvät artikkelit korostavat lapsen valinnan vapautta, autonomiaa, identiteetin kehittymistä sekä osallistumista itseään koskevaan päätöksentekoon. Aikuisen tulee toiminnallaan turvata ja mahdollistaa oikeuksien toteutuminen kaikilla lapsen elämän osa-alueilla. Sopimuksen tärkeimpänä ta-

voitteena on perusoikeuksien eli terveyden, koulutuksen, tasa-arvon ja turvan takaaminen kaikille lapsille. (YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus 1989.)

2.2 Suomen lainsäädäntö

Suomen lainsäädäntöön on sisällytetty lapsen osallistumisen oikeudet (Aula 2008: 65). Nämä oikeudet tulevat esiin esimerkiksi Suomen perustuslaissa sekä lastensuojelulaissa. Vuonna 1999 säädetty ja vuonna 2000 voimaan tullut Suomen perustuslaki turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden, yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain toinen luku käsittelee perusoikeuksia. Sen kuudennessa pykälässä määritellään, että kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja ketään ei saa asettaa eri asemaan esimerkiksi iän, sukupuolen tai uskonnon perusteella. Pykälässä kerrotaan, että lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastavasti. Tasa-arvoisuus tulee turvata sekä lasten kesken että lasten ja aikuisten välillä. (Suomen perustuslaki 731/1999 § 1,6.)

Lastensuojelulaissa todetaan, että lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Sen 4. luvussa käsitellään lapsen osallisuutta. Luvussa sanotaan, että lastensuojelua toteutettaessa lapsen toivomukset ja mielipiteet on selvitettävä. Lapsen näkökulma on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Kun lapselle järjestetään palveluja, on kiinnitettävä huomiota lapsen tarpeisiin ja toivomuksiin. Lapsen omalle mielipiteelle tulee antaa painoarvoa sitä enemmän, mitä tärkeämmästä lapsen elämään liittyvästä asiasta on kyse. Lastensuojelulain 5§:n mukaisesti lapsen mielipiteen selvittämisen yhteydessä lapselle on annettava riittävästi tietoa asian käsittelystä ja eri vaihtoehtoista. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 1,5,20.) Näin lapsi pystyy muodostamaan oman käsityksensä ja ilmaisemaan tarpeensa kulloinkin selvitettävästä asiasta (Räty 2010: 158).

2.3 Varhaiskasvatussuunnitelmat

2.3.1 Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita ja kehittämiskohtia. Suunnitelman pyrkimyksenä on yhtenäistää, kehittää ja edistää koko Suomen varhaiskasvatusta. Lisäksi suunnitelma ohjaa varhaiskasvatuksen sisältöä ja laatua. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet antavat raamit kuntien varhaiskasvatussuunnitelmille. Yksittäisen päiväkodin tulee omassa varhaiskasvatussuunnitelmassaan noudattaa sekä valtakunnallisia että kunnallisia linjauksia ja toiminnan toteutumisen periaatteita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 7,9.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman arvopohjana voidaan pitää lapsen oikeuksia määritteleviä sopimuksia, joissa korostetaan muun muassa lapsen oikeutta osallisuuteen. Varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan hyvää ilmapiiriä, jossa lapset voivat kokea osallisuutta. Lapsille tulisi antaa mahdollisuus osallistua tilojen ja välineiden suunnitteluun sekä uudistamiseen ikätasonsa ja kiinnostuksensa mukaan. Pienryhmätoiminta kannustaa lapsia osallistumaan aktiivisesti keskusteluun ja vuorovaikutukseen toisten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005: 12–18, 22.)

2.3.2 Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma noudattaa valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman periaatteita. Siinä painotetaan lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä sekä oppimista. Käytännössä suunnitelmalla pyritään mahdollistamaan lapsen kasvuille optimaalinen ympäristö. Laadukkaana varhaiskasvatuksen takaamiseksi on otettava huomioon niin lasten, vanhempien sekä varhaiskasvatushenkilöstön näkemykset. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana on, että kaikki lapset ovat yhdenvertaisia ja heillä on yhtäläiset oikeudet osallistua ryhmän toimintaan. Suomen kielen opetuksella pyritään vahvistamaan maahanmuuttajataustaisten lasten sosiaalista osallisuutta. Mitä paremmin he osaavat kielen, sitä enemmän he voivat vaikuttaa ympäristöönsä. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2007: 6,9.)

Lasten toiminnalla on keskeinen merkitys päivähoitossa. Toiminnallisen orientaation ytimenä on lasten ajatuksien ja toiveiden kuuleminen toimintaa suunnitellessa. Tällöin aikuinen on vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja pystyy muuttamaan omaa toimintaansa suuntaan, joka edistää lapsen tavoitteellista toimintaa. Lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan kehoitetaan kirjaamaan lapsen omat käsitykset ja

toiveet. Tällöin lapsella on mahdollisuus osallistua itseään koskeviin asioihin. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2007: 12,16.)

3 Osallisuus

Tässä kappaleessa käsittelemme osallisuutta ensin yleisesti, jonka jälkeen tarkastelemme lapsen osallisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa. Käymme läpi myös osallisuuteen liittyviä teorioita, joissa lapsen osallisuutta tarkastellaan eri näkökulmista. Opinnäytetyömme pääteorianana olemme käyttäneet Leena Turjan ”Lasten osallisuuden moniulotteisuus” -kaaviota.

3.1 Mitä osallisuus on?

Osallisuus kuvastaa yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Osallisuus mahdollistaa henkilön kiinnittymisen hänelle oleellisiin yhteiskunnan järjestelmiin tai instituutioihin. Osallisuutta pidetään välttämättömänä osana ihmisen elämänhallintaa ja ilman sitä yhteiskunnallinen subjektius ei voi toteutua. Yhteiskunnallisella subjektuudella tarkoitetaan henkilön luomaa suhdetta siihen yhteiskuntaan, jossa elää. Subjektius on tietoista yhteiskunnan jäsenyyttä, osallisuutta ja yhteiskunnallisiin asioihin osallistumista. Subjektuudella ymmärretään myös henkilön valmiuksia toimia muiden ihmisten parissa, vastuunottamista ja jokapäiväiseen elämään vaikuttamista. (Hämäläinen 1999: 61 – 62, Liite 1.) Osallisuuden määrittelemisen vain yhdellä tavalla on vaikeaa ja se herättää erilaisia tulkintoja eri käyttöyhteyksien mukaan. Osallisuus voidaan nähdä vastakohtana osattomuudelle sekä henkilöiden syrjäytymiselle. (Piironen 2007: 5.) Laajasti määriteltynä osallisuus on yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista (Oranen 2008: 9).

Osallisuus rakentuu vastavuoroisessa suhteessa ja se edellyttää yhteisön jäsenten huomioon ottamista ja aktiivista mukaan tulemistä (Oranen 2008: 9). Osallisuus toteutuu parhaiten siten, että ihminen tulee kuulluksi ja saa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin suunnittelemalla, tekemällä päätöksiä sekä ottamalla vastuuta asioiden toteutuksesta. Osallisuus perustuu vapaaehtoisuuteen sekä aitoon ja tasavertaiseen suhteeseen ihmisten kanssa. (Turja 2011b: 47.) Osallisuuden toteutumisen kannalta optimaalinen yhteisö on sellainen, jossa henkilö tuntee itsensä turvalliseksi, omaksi itsekseen ja kykeneväksi tuomaan ajatuksiaan esiin. Olennaista on henkilön oma kokemus osallisuudesta. (Kiilakoski 2007: 11–13.) Osallisuutta ei tule sekoittaa osallistumiseen, sillä niillä tarkoitetaan eri asioita. Osallistumisella kuvataan usein henkilön mukanaoloa sellaisessa tilanteessa, joka on toisten tekemää ja johon henkilö ei ole päässyt vaikutta-

maan. Osallisuus sisältää henkilön oman kokemuksen päättämisestä ja vaikuttamisesta. Lisäksi siihen sisältyy henkilön sitoutuminen toimintaan. (Piironen 2007: 5.)

Osallisuuden vastakohtana voidaan pitää osattomuutta. Osattomuus voi kuvastaa henkilön yhteiskunnallista asemaa, jolloin hänellä on puutteita taloudellisen-, kulttuurisen tai sosiaalisen elämän osa-alueilla. Osattomuuden tuntemuksia on varmasti jokaisella ihmisellä. Tällaisessa tilanteessa henkilö saattaa kokea, ettei tule kuulluksi tai häntä ei huomioida. Ihmisen ollessa pitkään vailla osallisuuden kokemuksia, hän vieraantuu itsestään ja ympäristöstään eli syrjäytyy. (Kiilakoski 2007: 12.)

3.2 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

Viime vuosina lasten kuulemista ja osallisuutta on alettu korostaa ja arvostaa yhteiskunnan eri palveluissa, myös päiväkodeissa. Mielenkiinto on kohdistunut siihen, miten lasten näkökulmat ja mielipiteet tulevat esiin arjessa. Ensimmäiset osallisuuden kokemukset, jolloin lasta kuullaan ja hän saa vaikuttaa omiin asioihinsa, saadaan pääsääntöisesti kotona tai päiväkodissa taitavien aikuisten mahdollistamana. Osallisuutta edistävää ympäristö auttaa lasta rakentamaan tietoa, kulttuuria ja omaa identiteettiään yhdessä muiden ryhmän jäsenten kanssa. Tällaisessa ympäristössä lapsi kokee itsensä arvokkaaksi. (Turja 2011b: 46 – 48.) Osallisuuteen liittyy tiiviisti käsitys yhteisöllisyydestä ja ilman ryhmässä tapahtuvaa vuorovaikutusta ei osallisuuden kokemusta voi syntyä. Lapsi kokee osallisuutta, kun hän näkee, että omalla ryhmällä ja siihen kuulumisella on merkitystä. (Piironen 2007: 7.) Kasvatuskeskusteluissa on alettu painottaa lapsen yksilöllisyyden sijasta ryhmän jäsenyyttä ja yhteistä toimintaa sekä lapsiryhmässä, että aikuisten ja lasten kesken (Turja 2011 b: 46).

Kun on kyse kasvatuksesta, kehittyvän ja uutta oppivan lapsen sekä häntä ohjaavan aikuisen välillä on aina jonkinlainen valtasuhde. Valtasuhdetta määrittelee muun muassa kulttuuri, yhteiskunnalliset rakenteet sekä vallitseva kasvatuskäsitys. Päiväkotien toimintaa ja kasvattajien näkemystä lapsen ja aikuisen välisestä valtasuhteesta määrittää etenkin sen hetkinen käsitys lapsista ja lapsuudesta. Tämän hetkinen kasvatuskäsitys korostaa lasten osallisuutta, aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Nykyään lapsia pidetään aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, joiden ymmärrys rakentuu vuorovaikutuksessa fyysisen ja sosiaalisen ympäristön kanssa. Näissä arjen vuorovaikutustilanteissa lapset hakevat valtaa ja omaa tilaa. (Turja 2011b: 41 – 43.) Lasten osallisuus ei tarkoita sitä, että aikuiset siirtävät kaiken päätösvallan ja vastuun lapsille. Kasvatuksellinen

vastuu säilyy aina aikuisilla ja heidän tulee asettaa rajat sekä arvioida lasten kehitystason mukaisesti, miten suureen vastuunkantoon lapset kykenevät. (Piironen 2007: 6.)

Lasten tapa toimia on usein erilainen kuin aikuisten. Jotta osallisuus mahdollistuisi, tulee aikuisten miettiä lapsille ominaisia toimintatapoja sen toteuttamiseksi. Lasten parissa työskentelevillä aikuisilla on monesti käsityslukko, jonka vuoksi he eivät huomaa lasten ajatuksia tai ideoita. Osallisuus ei voi toteutua, jos aikuinen ei ensin avaa lukkoa ja keskity tarkkailemaan asioita lasten näkökulmasta. Vasta sen jälkeen aikuiset voivat suunnitella osallistavaa toimintaa. Lapsille merkittävintä osallisuutta olisi se, että he pääsisivät vaikuttamaan tässä hetkessä omaan elinpiiriinsä. Tämän takia lasten kanssa työskentelevien henkilöiden tulisi perehtyä osallisuuteen ja sen toteutumiseen. (Karls-son – Stenius 2005: 8.)

Jonna Leinosen, Mikko Ojalan ja Tuulikki Vennisen (2010) tutkimuksessa selvitettiin pääkaupunkiseudun päiväkotien työntekijöiden käsityksiä lasten osallisuudesta ja sen mahdollistamisesta päivähoidossa. Tutkimustulosten perusteella lasten osallisuus päiväkodeissa pystytään tiivistämään kahdeksaan kohtaan. Niitä ovat oikeus iloita itsestä, tarpeiden täytyminen, vaikuttamiskokemukset, omatoimisuuden harjoittelu, oppiminen aikuisten turvassa, vastuuseen kasvaminen, maailman yhteinen tulkitseminen sekä oikeus olla sellaisten aikuisten kasvatettavana, jotka kunnioittavat ja kuuntelevat lasta ja kiinnostuvat hänen maailmastaan yhä uudelleen. Jotta lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa voidaan vahvistaa, täytyy aikuisten luoda osallisuudelle myönteiset olosuhteet ja kehittää osallisuutta tukevia toimintatapoja. Aikuisilla tulee myös olla taitoa kerätä lapsista tietoa sekä kykyä hyödyntää sitä yhteisessä toiminnassa.

Lasten osallisuudesta päiväkodissa on tehty muitakin tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Monessa työssä on kuitenkin kuultu ainoastaan päiväkodin hoito - ja kasvatushenkilökuntaa, eikä lasten näkökulmaa ole tuotu esille. Stina Akola (2007) on pro gradu -tutkielmassaan vertaillut henkilökunnan näkökulmista lasten osallisuutta, kuulemista ja vaikuttamista päiväkodin toiminnassa Suomessa ja Saksassa. Tutkimustuloksista selvisi, että lasten osallistuminen päiväkodin toimintaan Suomessa oli jäsentymätöntä. Esimerkiksi lasten ikä nähtiin esteeksi osallisuudelle ja aikuisten kontrolli oli voimakasta myös niissä tilanteissa, jotka koettiin vastausten perusteella lasten vaikuttamisen alueiksi. Saksassa käsitys siitä, miten lapset osallistuvat, oli selkeä. Lapsilla oli aktiivinen rooli toiminnan suunnittelussa ja heidän kiinnostuksensa kohteet olivat toiminnan

suunnittelun lähtökohtana. Lasten kanssa keskusteltiin aktiivisesti ja käytettiin demokraattisia toimintatapoja, joten lapset olivat tietoisia vaikuttamismahdollisuuksistaan.

Elina Stenvall ja Ullamaija Seppälä (2008) ovat tutkineet osallisuuden ilmenemistä pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. He ovat selvittäneet työntekijöiltä, miten päiväkodeissa suhtaudutaan osallisuuteen ja minkälaisia vaikutusmahdollisuuksia lapsilla on. Työssä on myös pohdittu osallisuuden lisäämisen edellytyksiä. Tuloksista selvisi, että parhaiten lapset saattoivat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Pienryhmätoiminnan koettiin mahdollistavan osallisuuden toteutumisen paremmin. Lasten osallisuuden mahdollistamisessa ilmeni yhä tarvetta kehittämiseen.

Lasten osallisuuden kokemuksia käsitelleistä tutkimuksista ja opinnäytetöistä, on tullut esiin lasten vähäiset vaikuttamismahdollisuudet päiväkotiarjessa. Tuloksissa lasten osallisuuden kokemukset ovat rajautuneet lähinnä vapaaseen leikkiin ja henkilökohtaisiin asioihin. Kuitusen ja Kivistön (2012) opinnäytetyön tuloksista selvisi, että lapset viihtyivät päiväkodissa hyvin. Kuitenkin heidän osallisuuden kokemukset jäivät vähäisiksi ja liittyivät lähinnä leikkiin.

3.3 Osallisuuden tasomalli

Harry Shier julkaisi vuonna 2001 osallisuuden tasomallin, joka on jaettu viiteen eri tasoon. Jokaiseen tasoon kuuluu myös kolme kohtaa, joissa aikuisen tulee miettiä omaa toimintaansa lapsen osallisuuden mahdollistajana. Näitä kohtia kutsutaan avautumiseksi, mahdollistamiseksi ja velvoittamiseksi. Niissä kasvattajan tulee pohtia, onko hän valmis toimimaan tason vaatimalla tavalla, mahdollistavatko hänen työtapansa tason toteutumisen ja onko tasosta tullut osa hänen toimintaansa. Mallissa Shier tutkii osallisuutta pääosin aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kautta. Shierin malli kuvaa osallisuutta aikuisen näkökulmasta. (Shier 2001: 111 – 112.)

Shierin tasomallin ensimmäinen osallisuutta kuvaava vaihe on lapsen kuuleminen. Kuuleminen on aikuisen ja lapsen toimivan vuorovaikutuksen perusta. Shier kokee aikuisen velvollisuudeksi varmistaa, että lapsi saa mahdollisuuden ilmaista asiansa luotettavalle aikuiselle. Toisella Shierin tasolla lapsia tuetaan ilmaisemaan omia näkökulmiaan. Tällä tasolla aikuisen tulee olla herkkänä lapsien persoonallisille eroille ja tarvittaessa pohtia syitä sille, miksi lapsi ei ilmaise itseään. Tällöin aikuisen tulee löytää työtapoja sille, miten esimerkiksi ujoa lasta pystyisi rohkaisemaan mielipiteiden kertomi-

seen. Myös niille lapsille, joiden äidinkieli on jokin muu kuin päiväkodissa käytetty, tulisi antaa mahdollisuus kertoa oma kantansa. Mikäli lapsen kielitaito ei ole riittävä, voi asiaa selvittää esimerkiksi kuvin. (Shier 2001: 111–112.)

Osallisuuden kolmannella tasolla lasten mielipiteet otetaan huomioon. Tällöin aikuinen ottaa arjessa huomioon lapsilta saamaansa tietoa. Päiväkodin toimintaa ohjaavat useat säädökset, joten lasten toiveet saattavat olla ristiriidassa niiden kanssa. Kaikkia lasten toiveita ei voida toteuttaa, joten on tärkeää perustella, miten lasten ideat on huomioitu ja miksei niitä mahdollisesti ole voitu toteuttaa. Aikuiset ovat kuitenkin vastuussa päätöksistä, eikä heidän tulekaan olla lasten käskytettävänä. (Shier 2001: 113.)

Neljännellä tasolla lapset otetaan konkreettisesti mukaan päätöksentekoprosessiin. Aikuiset ja lapset miettivät sekä keskustelevat päätettävistä asioista yhdessä, mutta aikuisella on yhä vastuu tehdyistä päätöksistä. Asioiden suunnitteleminen sekä niiden hyväksyminen tai hylkääminen voi sitouttaa lapsia tehtyihin päätöksiin. Yhdessä pohtiminen opettaa lapsille myös vastuuntuntoa ja empatiaa. (Shier 2001: 114.)

Siirryttäessä neljänneltä tasolta viidennelle, ovat tasojen erot pienemmät kuin edeltävien tasojen. Neljännellä tasolla lapset voivat olla aktiivisesti mukana päätöksentekoprosessissa, mutta heillä ei välttämättä ole juurikaan päätösvaltaa. Viidennellä tasolla aikuiset todella jakavat valtansa sekä vastuunsa päätöksenteossa lasten kanssa. Tällöin aikuisen täytyy hyväksyä oman valtansa väheneminen. Lapsia ei kuitenkaan saa pakottaa liikaan vastuuseen. (Shier 2001: 115.)

3.4 Osallisuuden tikapuut

Roger Hart kehitti vuonna 1992 osallisuuden tikapuut, joiden avulla kuvataan osallisuuden eri tasoja aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa. Tikapuut koostuvat kahdeksasta eri tasosta. Tikapuissa osallisuuden taso määritellään sen mukaan, miten paljon lapselle annetaan tietoa, kuka tiedon antaa ja miten toiminta etenee sekä ketkä otetaan päätöksentekoon mukaan. Mitä vähemmän lapsilla on tietoa toiminnan taustoista ja tavoitteista, sitä matalammalla osallisuuden askelmissa ollaan (Turja 2011a: 4).

Kahdeksasta askelmasta koostuvien tikapuiden kolmea alinta porrasta Hart ei laske osallisuuden piiriin kuuluviksi. Alin porras on nimetty manipuloinniksi. Lapsi voi esimer-

kiksi kantaa poliittista julistetta, mutta mikäli hän ei ymmärrä mitä julisteessa lukee ja millaisia vaikutuksia sillä voi olla, on kyse manipuloinnista. (Hart 1992: 8 – 9.) Toiseksi alinta porrasta kutsutaan tunnelman luojaksi. Lapset voivat esimerkiksi esiintyä aikuisten juhlissa ja näin tukea aikuisten toimintaa suhteellisen epäsuorasti. Kolmanneksi alimmalla portaalla lapselle on annettu muodollisesti ääni, mutta hänellä ei ole välttämättä lainkaan mahdollisuutta valita keskustelun aihetta tai tyyliä. Lapsi ei voi myöskään tuoda esiin omia mielipiteitään. Tällainen toiminta on hyvinkin yleistä etenkin länsimaissa, joissa lasten kasvatusta koskevia edistyksellisiä ideoita arvostetaan, muttei todella ymmärretä. (Hart 1992: 9.)

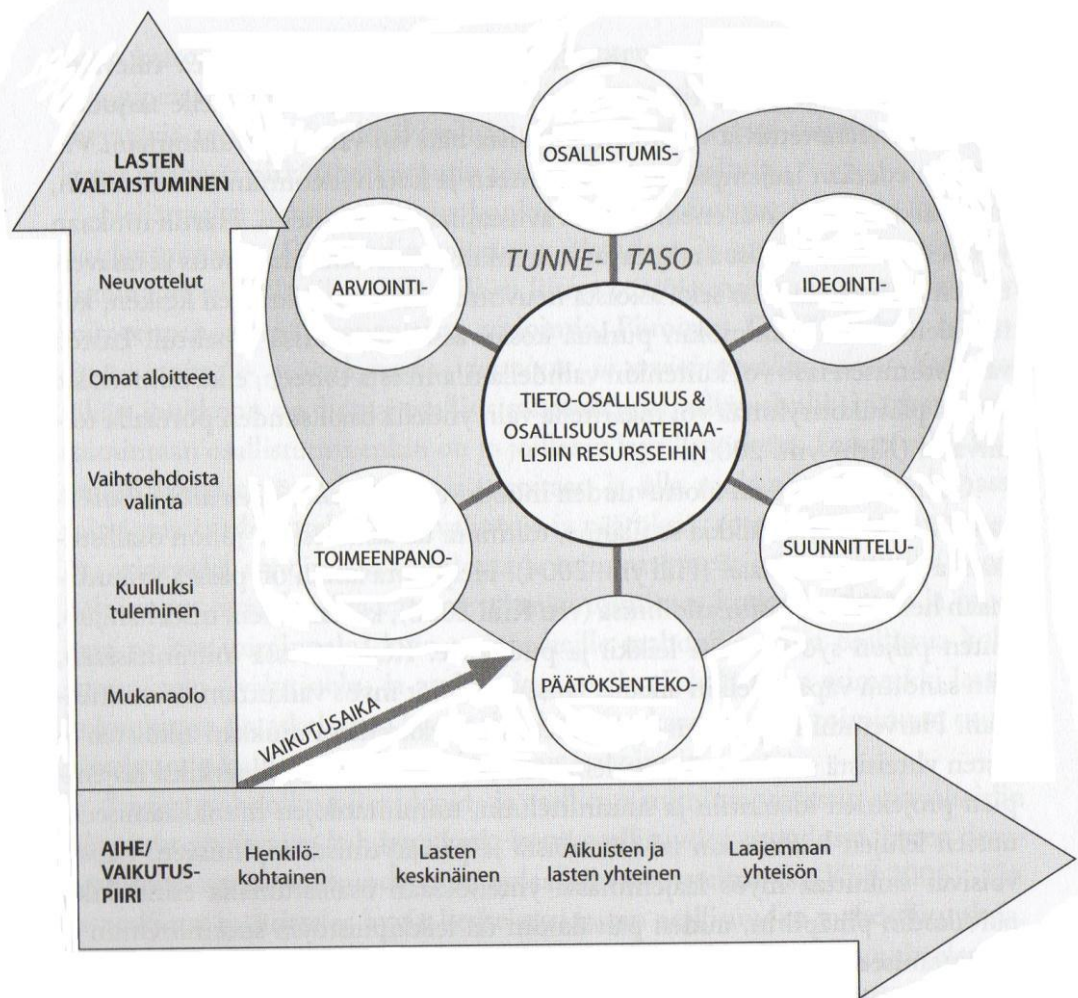
Ensimmäisellä osallisuutta toteuttavalla, neljännellä, portaalla lapset tulevat kuulluiksi aikuisten ehdoilla (Turja 2011a: 5). Tällä tasolla lapset tietävät mihin toiminnalla tähdätään ja ketkä päättävät heidän kuulemisestaan sekä osallisuudestaan. Lapsilla on myös merkityksellinen rooli, eivätkä he ole ainoastaan passiivisia kohteita. Viidennellä portaalla lapset toimivat ikään kuin konsultteina aikuisten projekteissa. Tällöin aikuiset toimivat toiminnan suunnittelijoina ja johtajina, mutta lapset ymmärtävät projektin kulun ja heidän ehdotuksensa otetaan vakavasti. (Hart 1992: 11–12.)

Kuudennella portaalla lapset pääsevät tekemään päätöksiä aikuisten projekteissa. Tässä on nähtävissä jo oikeaa osallisuutta, sillä vaikka aikuiset panevat aluille toiminnan, päätökset tehdään kuitenkin yhdessä lasten kanssa. Toiseksi viimeisellä portaalla aikuiset ovat ainoastaan tukena lasten omissa projekteissa. Mikäli toimintaympäristö on tukea antava, voivat jopa hyvin pienet lapset luoda yhdessä omia projektejaan. Ylimmällä osallisuuden tasolla lapset tekevät aloitteita ja päätöksenteko jaetaan tasavertaisesti aikuisten kanssa. Tällöin toteutuvat aikuisten ja lasten yhteistoiminta sekä dialogisuus. (Hart 1992: 11 – 14.)

3.5 Lasten osallisuuden ulottuvuudet

Leena Turja on luonut kaavion lasten osallisuuden moniulotteisuudesta, joka on synteesi useasta eri osallisuuden lähestymistavasta. Ensimmäisen kaavionsa Turja julkaisi vuonna 2010, mutta jo heti seuraavana vuonna hän julkaisi uuden, päivitetyn version kyseisestä kaaviosta. Uuteen kaavioon hän lisäsi yhden uuden, ajallisen, osallisuuden ulottuvuuden. Muuten kaavio on aikaisempaan nähden lähes identtinen. Havainnollistaaksemme näitä ulottuvuuksia, olemme lisänneet työhöemme kuvan Turjan kaaviosta. Turjan teoria toimii työmme pääteorianana.

Kuvio 1. Kaavio lasten osallisuuden moniulotteisuudesta (Turja 2011: 49).

3.5.1 Valtaistumisen aste

Ensimmäinen ulottuvuus kuvaa lasten valtaistumisen astetta, jossa osallisuutta tutkitaan aikuisen ja lapsen välisenä valtasuhteena. Kaaviossa (Kuvio 1) tämä ulottuvuus on esitetty pystyuoolella. Valtasuhteita on kuvattu myös aiemmin erilaisin osallisuuden porrasmallein useiden tutkijoiden toimesta, mutta Turja on hyödyntänyt omassa kaaviossaan Roger Hartin mallia. Hartin mallille ominaista on se, miten paljon lapsille kerrotaan toiminnan tarkoituksesta ja kuinka paljon lapset saavat määrittää osallisuuttaan sekä muokata toimintaa. Mikäli lapsille on annettu runsaasti todenmukaista tietoa toiminnan taustoista ja tavoitteista, voivat he ideoida sekä vaikuttaa siihen. Tämän seurauksena myös lasten osallisuuden taso kasvaa ja he valtaistuvat. Portaiden ylimmällä

tasolla on yhteistoiminnallisuus, tasavertainen aloitteidenteko sekä neuvottelu ryhmän jäsenten kesken. Lasten valtaistumisen taso vaihtelee tilanteesta riippuen, joten päiväkotiryhmän osallisuuden taso voi vaihdella eri portaiden välillä. Pienten lasten osallisuuden kokemukset alkavat muiden järjestämästä toiminnasta, johon heidät otetaan mukaan. Pikkuhiljaa vaikuttaminen etenee laajemmalle ja aikuisista tulee enemminkin toteutuksen avustajia. (Turja 2011b: 49–50.)

3.5.2 Osallisuuden aihe ja vaikutuspiiri

Osallisuuden aihe ja vaikutuspiiri muodostavat Turjan kaavion toisen ulottuvuuden. Kuviossa 1 tätä ulottuvuutta kuvataan vaakasuuntaisella nuolella. Aiheella ja vaikutuspiirillä tarkoitetaan sitä, keitä kaikkia tilanne, toiminta tai asia koskee, johon osallistutaan ja jossa vaikutetaan. Lapset voivat parhaiten vaikuttaa henkilökohtaisiin asioihinsa. Vapaassa leikissä lapset voivat vaikuttaa leikin kulkuun ja näin ottaa osaa keskinäiseen toimintaan. Mahdollisuus aikuisten ja lasten yhteisistä asioista, kuten päiväkodin säännöistä, päättämiseen on harvinaisempaa. Usein ideointi, suunnittelu ja päätökset tehdäänkin aikuisten kesken. Parhaiten osallisuuden toinen ulottuvuus toteutuu lasten päästessä vaikuttamaan laajemmassa yhteisössä, esimerkiksi suunnittelemalla päiväkodin joulujuhlaa ja toteuttamalla sitä aikuisten avustuksella. (Turja 2011b: 50.)

3.5.3 Ajallinen ulottuvuus

Kuvion kolmannen osuuden muodostaa ajallinen ulottuvuus. Tämä ulottuvuus on lisäys aiemmin ilmestyneeseen kaavioon. Kuviossa 1 vaikutusaikaa kuvaa viistosti nouseva nuoli. Se käsittää osallisuutta vahvistavan toiminnan keston ja vaikutuksen. Toiminta voi siis olla lyhyt- tai pitkäkestoista ja vaikutukseltaan kertaluontoista tai kauaskantoista. Kertaluontoiseen tekemiseen, kuten kevätretkeen, lapset voivat vaikuttaa paremmin kuin päiväkodin ulkotilojen suunnitteluun. Erilaiset teemat ja projektit edesauttavat lapsia pääsemään perusteellisemmin mukaan pitkäkestoiseen suunnitteluun. (Turja 2011b: 50–51.)

3.5.4 Osallisuuden toimintaprosessi

Turjan kaavion neljäs taso kuvaa lasten omaa osallisuudentunnetta sekä koko toimintaprosessia. Kuviossa 1 tunnetasoon viitataan sydämen reunoilla olevien ympyröiden

avulla. Tiina Piironen (2007) on jakanut tämän tason viiteen kohtaan. Nämä ovat ideointi-, suunnittelu-, päätöksenteko-, toimeenpano- ja arviointiosallisuus. Näiden lisäksi kuvioon on lisätty myös osallistumisosallisuus, siksi että pienille lapsille jo valmiiseen toimintaan osallistuminen on tärkeää (Turja 2011b: 51). Ideointiosallisuudessa tärkeintä on se, että lapsi saa ideoida vapaasti ryhmässä tai itsekseen. Jotta lapsi voi ideoida, tarvitsee hän aikuiselta tietyt perustiedot asiasta. Ideoiminen vaatii lapsen omia kokemuksia ja näkemyksiä siitä asiasta, jossa toimitaan. Ideointivaiheessa ei pidä miettiä itse ideoiden toteutumista, vaan ideat voivat olla aivan minkälaisia tahansa. Suunnitteluosallisuudessa idea kehittyy konkreettiseksi suunnitelmanteoksi. Tämä vaihe voi viedä aikaa, joten aikuisten tulisi olla kärsivällisiä. Suunnitellessa on tärkeää jakaa vastuuta aikuisten ja lasten kesken. (Piironen 2007: 8–14.)

Suunnitelman ollessa valmis alkaa päätöksentekovaihe. Siinä on tärkeää, että niin lapset kuin aikuisetkin ymmärtävät mitä päätetään. Lasten tulee sitoutua päätöksentekoon, sillä he voivat vaikuttaa suunnitelman etenemisestä käytäntöön. Lasten tulee saada positiivisia kokemuksia päätöksenteosta, jotta he innostuvat myös jatkossa asioiden suunnittelusta. Tietyn väliajoin on hyvä arvioida päätösten vaikutuksia ja sitä, kuinka hyvin niitä on noudatettu. Toimeenpanon aikana katsotaan, että kaikki lapset pääsevät osallistumaan ja tietävät mitä yhteisiä päätöksiä on tehty. Kaikilla osallistujilla on pieniä vastuutehtäviä ja osaamista on jaettu aikuisten sekä lasten kesken. Nyt suunnitelmat on tuotu käytäntöön ja lapset huomaavat saaneensa jotain konkreettista aikaan. Tämän jälkeen arviointiosallisuudessa on tärkeä arvioida jokaisen osallistumista niin, että lapset ymmärtävät mitä arvioinnilla tarkoitetaan. Lisäksi arvioidaan toiminnan onnistumista ja käydään läpi mahdollisesti pieleen menneitä tilanteita. (Piironen 2007: 9–15.)

3.5.5 Tieto-osallisuus ja materiaaliset resurssit

Kuviossa 1 tieto-osallisuutta ja materiaalisia resursseja on kuvattu sydämen keskustassa sijaitsevalla ympyrällä. Jotta lapset voisivat osallistua toimintaprosessin kaikkiin vaiheisiin, täytyy ottaa huomioon myös tieto-osallisuus ja osallisuus materiaaliin resursseihin. Tieto-osallisuus painottaa aikuisen roolia tietojen antajana. Lapsille annettavan tiedon pitää olla todellista ja sellaisessa muodossa, jossa lapsi sen ymmärtää. Aikuisten roolissa tulee auttaa lasta tunnistamaan mediassa esitettyjen lähteiden oikeellisuus. Lapsi ei voi osallistua päätöksentekoon, jos hän ei tiedä riittävästi yhteisönsä toiminnan tavoitteista tai yhteisistä välineistä ja materiaaleista. Materiaaliset resurs-

sit sisältävät päiväkodin käytössä olevat tilat ja välineet. Lapset eivät pääse kaikkiin päiväkodin tiloihin eivätkä he monesti tiedä piilossa olevista materiaaleista, joten se rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan saada niitä käyttöönsä. Joitain leikkivälineitä voidaan pitää vain tytöille kuuluvina, jolloin este on kulttuurinen. (Turja 2011b: 51; Piironen 2007: 8.)

4 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kartoittaa kahden eri helsinkiläispäiväkodin lasten kokemuksia siitä, kuinka he voivat vaikuttaa omiin ja yhteisiin asioihin päiväkodin arjessa. Pyrimme myös selvittämään lasten ajatuksia siitä, miten päiväkodin aikuiset suhtautuvat heidän mielipiteisiinsä ja ovatko he oikeasti läsnä heidän arjessaan. Haastattelun osallistuvat lapset ovat iältään 4-6-vuotiaita.

Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Miten lapset kokevat oman osallisuutensa toteutuvan päiväkodissa?
2. Mihin asioihin lapset saavat vaikuttaa päiväkodissa?

Olenneisimpana asiana työssämme on tuoda lasten ääni kuuluviin. Lasten kuulemisen avulla toivomme saavamme tietoa, joka mahdollistaa kasvatustyön kehittämisen.

4.1 Prosessin toteutus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan lisätä kirjoittamalla tutkimuksen toteuttamisesta tarkasti (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2009: 232). Pyrimme kuvaamaan työmme etenemisen mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja selkeästi, jottei väärinymmärryksiä syntyisi. Työmme aineiston keräsimme kahdessa helsinkiläispäiväkodissa. Halusimme haastatella ja saduttaa työhömmä 4-6-vuotiaita lapsia, koska tämän ikäisenä lapset pystyvät kielen ja sanojen kautta ilmaisemaan sosiaalista todellisuuttaan. Heillä on myös taitoa ymmärtää ja keskustella vastavuoroisesti aikuisen kanssa esimerkiksi haastattelutilanteessa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 75.)

Sovimme etukäteen haastattelujen toteuttamisesta päiväkotien johtajien sekä ryhmien henkilökunnan kanssa. Ennen aineiston keräämistä haimme tutkimusluvan Helsingin kaupungin sosiaalivirastolta ja tutkimuslupa myönnettiin meille 16.5.2012. Tämän jälkeen teimme lasten huoltajille annettavat kirjalliset lupalomakkeet ja sovimme päiväkoedeissa haastattelujen ajankohdista. Toimitimme lupalomakkeet päiväkotien yhteyshenkilöille ja he jakoivat ne eteenpäin lasten huoltajille. Lomake löytyy opinnäytetyömme liitteistä (LIITE 1). Tutkielmaa koskeva informaatio suositellaan annettavaksi kirjallisessa muodossa, jotta tutkimuksesta ja siihen osallistumisesta jää osallistujille kirjallinen dokumentti (Mäkinen 2006: 65). Lasten huoltajille lähetetyissä lupalomakkeissa oli in-

formaatiota siitä, mitä tutkimme ja mihin tarkoitukseen opinnäytetyömme aineistoa käytetään. Lomakkeesta löytyi myös omat yhteystietomme siltä varalta, että lasten huoltajille olisi herännyt lisäkysymyksiä. Yhteydenottoja ei kuitenkaan tullut. Lupalomake oli jaettu katkoviivoilla kaksiosaiseksi ja alempi osa oli tarkoitettu palautettavaksi meille.

Päädyimme keräämään aineiston entisissä työelämäharjoittelupaikoissamme, koska siellä lapset tunsivat meidät jo ennestään. Koska haastattelut tapahtuivat eri päiväkohteissa ja eri haastattelijan toimesta, tuli ne suunnitella hyvin etukäteen. Laadimme tutkimuskysymykset yhdessä ja suunnittelimme sen pohjalta haastattelurungon, jota kuitenkin sovellettiin haastattelukohtaisesti. Ennen varsinaisia haastatteluja halusimme selvittää kysymystemme toimivuutta esittämällä kysymykset 4-vuotiaalle sukulaistytölle. Hänen vastaustensa perusteella muokkasimme joitain kysymyksiä selkeämmiksi.

Ennen haastatteluja olimme opetelleet nauhurin käytön, jolloin meidän ei tarvinnut kirjata lasten vastauksia haastattelun lomassa. Tällöin pystyimme olemaan tilanteessa läsnä sekä keskittymään lapsen kuunteluun. Haastattelimme ja sadutimme kummastakin päiväkodista viittä huoltajiltaan luvan saanutta lasta eli aineisto koostuu yhteensä kymmenestä haastattelusta. Kunnioitimme lasten itsemääräämisoikeutta: heillä oli viimeisin päätösvalta siihen, osallistuvatko he sadutukseen ja haastatteluun huoltajien myönteisestä luvasta huolimatta. Noudatimme työssämme salassapitovelvollisuutta ja säilytimme sekä haastateltavien, että päiväkotien anonymiteetin. Pidämme huolta luotamuksellisuuden säilyttämisestä ja anonymiteettisuojasta myös työn julkistamisen jälkeen. Näin lapset eivät joudu kiusatuksi tai syrjityksi päiväkodeissaan haastatteluissa esitettyjen mielipiteiden vuoksi. Työn objektiivisuutta voidaan parantaa henkilöllisyyden salaamisella, sillä se rohkaisee ihmisiä puhumaan rehellisesti ja suoraan (Mäkinen 2006: 114). Emme tiedä vaikuttiko tämä lupaus lapsiin, sillä osa kysyi, miksi heidän nimeään ei julkaista. Sen sijaan lasten huoltajien lienee ollut helpompi antaa lupa lastensa haastatteluun, kun he tietävät nimien pysyvän piilossa.

Jokaiselle haastatteluun osallistuvalla henkilöllä, tulee antaa tietoa haastattelun tarkoituksesta ja vastaamisen vapaaehtoisuudesta (Eskola – Suoranta 1998: 56). Ennen haastattelun aloittamista selitimme lapsille, miksi tarvitsemme heidän apuaan ja mitä haluamme saada selville. Korostimme myös, että kaikki vastaukset ovat oikeita. Sadutukset ja haastattelut kestivät lapsesta riippuen 15–30 minuuttia. Jotkut lapsista vastasivat perusteellisesti kysymyksiin, toiset sen sijaan sanalla tai kahdella. Osa lapsista jaksoi keskittyä haastattelutilanteeseen yhtäjaksoisesti ja toisten kanssa pidettiin tauko-

ja, jotta he jaksaisivat uudelleen keskittyä tilanteeseen. Tutkittavien suojaan kuuluu yksilön oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen tai keskeyttää mukana olonsa. Haastattelutilanteessa osallistujien hyvinvointi on asetettava kaiken edelle. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 131). Haastattelumme perustuivat vapaaehtoisuuteen ja lapsi sai keskeyttää haastattelun halutessaan. Yksi lapsi halusi keskeyttää haastattelutilanteen ja hänelle annettiin siihen mahdollisuus.

Päiväkoti Koivussa (nimi muutettu) viiden lapsen huoltajat olivat palauttaneet lupalomakkeet ja kaikki luvan saaneet lapset halusivat mukaan haastatteluun. Haastattelut toteutettiin yksittäisessä huoneessa muiden lasten ulkoillessa. Tällä varmistimme rauhan haastattelutilanteessa. Huone oli entuudestaan tuttu lapsille, joten he pystyivät keskittymään haastatteluun huoneen tutkimisen sijasta. Lapsi sai valita itselleen tutusta huoneesta mukavan paikan haastattelua varten. Kaikki lapset valitsivat oman paikan lattialta. Haastattelija itse istuutui lapsen viereen lattialle. Nauhuri oli näkyvillä maton vieressä ja lapsille selvitettiin, miksi sitä käytetään.

Päiväkoti Männyssä (nimi muutettu) usean lapsen vanhemmat olivat palauttaneet lupalomakkeet, joten haastateltavat arvottiin sattumanvaraisesti. Haastattelut toteutettiin lapsille jo entuudestaan tutussa kirjastuhuoneessa, joka oli varattu haastattelupäiväksi käyttöömmemme. Huone on hieman syrjässä muista tiloista, joten tällä järjestelyllä pystyttiin minimoimaan häiriötekijät. Ennen haastattelua tutustuttiin yhdessä lapsen kanssa nauhuriin ja kokeiltiin sen toimivuutta, jottei lapsi itse haastattelun aikana arastellut laitetta. Haastattelutilanteessa osa lapsista tahtoi istua tuolilla ja osa patjalla. Jotkut lapset saattoivat vaihtaa paikkaa myös kesken jutustelun. Jos lapsi halusi kesken haastattelun leikkiä tai lukea kirjaa, keskeytettiin haastattelu ja jatkettiin hetken kuluttua uudestaan. Haastattelun ajan pyrittiin olemaan lapsen tasolla ja luomaan miellyttävä tunnelma lapselle.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena eli kvalitatiivisena tutkielmana, koska se mahdollistaa ilmiön syvällisen kuvaamisen (Kananen 2008: 24). Laadulliselle tutkielmalle on ominaista todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2009: 161). Laadullisessa työssä tutkitaan ihmistä, hänen elämänpiiriään sekä niihin liittyviä merkityksiä. Tilastollisesti yleistettävää tietoa ei ole mahdollista saada, sillä siinä ollaan tekemisissä kertomusten, tarinoiden ja merki-

tyksien kanssa. (Kylmä – Juvakka 2007: 16.) Opinnäytetyömme tulokset eivät siis ole yleistettävissä, koska kohderyhmä oli pieni ja haastattelut toteutettiin vain kahdessa päiväkodissa.

Valitsimme opinnäytetyöhön tutkimusmenetelmiksi sadutuksen ja puolistrukturoidun haastattelun. Päädyimme kahteen eri menetelmään, sillä kahden tai useamman tutkimusmenetelmän käyttö eli triangulaatio lisää tulosten luotettavuutta (Hirsjärvi ym. 2009: 233). Kahden eri menetelmän avulla pyrimme saamaan lasten ajatuksia osallisuudesta monipuolisemmin selville. Sadutuksen tehtävänä oli johdatella lapsia aiheeseen ja puolistrukturoidun haastattelun avulla pystyimme syventämään sadutuksesta saamaamme tietoa sekä esittämään tarkentavia kysymyksiä.

4.2.1 Sadutus

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi sadutuksen, koska se itsessään kehittää osallistavaa toimintakulttuuria. Sadutus on Suomessa kehitetty menetelmä, jossa sadutettava muokkaa ajatuksiaan tarinaksi. Sadutuksen välineinä käytetään kerrontaa, kuuntelua, lasten ja aikuisten ajatusten kirjaamista sekä lukemista. Sadutuksessa kehoitetaan tarinankertojaa eli sadutettavaa kertomaan oma tarina, jonka sadun kirjoittaja eli saduttaja kuuntelee ja kirjaa sanatarkasti ylös. Sadutus aloitetaan sanomalla näin: ”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.” (Karlsson 2003: 9–11, 41.)

Sadutus on menetelmä, joka antaa tilaa lasten omille ajatuksille ja aloitteille. Se on vastavuoroista kuuntelua ja kerrontaa, jonka avulla saadaan tietoa sadutettavien omasta kulttuurista. Sadutuksen avulla lapset voidaan saada heille ominaisella tavalla mukaan esimerkiksi toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. (Karlsson 2003: 9–11, 41–42.) Saduttaminen perustuu kuulijan aitoon mielenkiintoon siitä, mitä kertoja kertoo. Näin henkilöiden asema kääntyy, jolloin lapsi kertoo, miettii ja kysyy, kun taas aikuinen keskittyy kuunteluun. Tällöin aikuinen saattaa vaikuttaa hyvinkin passiiviselta, vaikka oikeasti hänen täytyy pysyä herkkänä ja tarkkana kertomukselle. (Karlsson 2008: 71.)

Käytimme työssämme aihesadutusta eli sadutimme lapsia tietystä aihepiiristä. Sadutuksen aiheena oli ”Minun päiväkotipäiväni”. Aihesadutusta suositellaan tehtävän vasta useiden perussadutuskertojen jälkeen. Tällöin on pystytty luomaan kuunteleva toiminnan kulttuuri. (Karlsson 2003: 47.) Olimme saduttaneet lapsia työelämäharjoittelun ai-

kana, joten sadutus oli suurimmalle osalle tuttua entuudestaan. Sadutuksen jälkeen kysyimme tarkentavia kysymyksiä lapsen sadusta.

4.2.2 Puolistrukturoitu haastattelu

Puolistrukturoitu haastattelu etenee etukäteen valittujen, tutkimusongelman kannalta keskeisimpien teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemojen tulee perustua työn viitekehykseen eli tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn tietoon. Puolistrukturoidun haastattelun tarkoituksena on löytää tutkimustehtävän kannalta merkityksellisiä vastauksia. Yhdenmukaisuusvaatimukset esimerkiksi kysymysten esittämisestä tietyssä järjestyksessä, vaihtelevat tutkimuksesta toiseen. Vaihteluväli on lähes avoimesta haastattelusta strukturoidusti etenevään haastatteluun. (Tuomi – Sarajärvi 2009: 75.) Käsittelyjärjestystä tärkeämpää on, että haastateltava voi antaa oman kuvauksensa jokaisesta teema-alueesta (Vilka 2009: 102). Laadimme haastattelukysymykset käyttäen apuna Leena Turjan ”Lasten osallisuuden moniulotteisuus” -kaaviota. Olimme laatineet haastattelurungon valmiiksi. Aineistonkeruu tilanteessa huomasimme, että haastattelu eteni vapaamuotoisesti ja kysymykset muokkautuivat lasten kertoman perusteella. Näin jokaisesta haastattelutilanteesta tuli erilainen, mutta sisällöltään samankaltainen.

Tuomi ja Sarajärvi (2009: 73) toteavat, että haastattelun etuna voidaan pitää sen joustavuutta. Haastattelutilanteessa haastatteliija voi esimerkiksi toistaa kysymyksen tai oikaista väärinkäsityksiä. Tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa halutusta asiasta. Pyrimme haastattelutilanteessa esittämään tarkentavia kysymyksiä, mikäli tilanne vaati sitä. Käytännössä tämä ei kuitenkaan aina toteutunut. Aineistoa läpi käydessämme huomasimme yksittäisiä tilanteita, joissa olisimme voineet kysellä enemmän tarkentavia kysymyksiä.

4.2.3 Lapsi haastateltavana

Lasten haastattelujen avulla saadaan tietoa kognitiivisista prosesseista sekä heidän elämysmaailmastaan: käsityksistään ja mieltymyksistään. Lapsihaastattelujen suosio on viime vuosina lisääntynyt. Tähän lienee syynä se, että ainakin länsimaissa lapsiin on alettu suhtautua tasa-arvoisemmin kuin ennen. Lapset nähdään yksilöinä, joilla on oma arvonsa. Tämän vuoksi heitä kuunnellaan ja heidän sanomisensa otetaan vakavasti. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 128.)

Lapsia haastatellessa kysymysten tulisi olla lasten ikätasolle ja kehitykselle sopivia ja niiden tulisi nousta lasten kokemusmaailmasta (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 70). Pienet lapset voivat vastata kyllä, vaikka he eivät tietäisikään vastausta. Esittämällä kysymyksen eri muodossa, haastattelija voi varmistaa, että lapsi on ymmärtänyt kysymyksen. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 130.) Lapsen on vaikea keskittyä pitkiä aikoja ja siksi haastattelujen tulisi olla lyhyitä, noin 15–20 minuutin mittaisia. Myös haastatteluympäristön pitäisi olla neutraali, sillä lapsi saattaa reagoida haastatteluympäristöön herkemmin kuin aikuinen. (Hirsjärvi – Hurme 2008: 130.)

Lapsen ajatuksenkulku haastattelutilanteessa voi myös olla yllätyksellistä. Lapsi pystyy vaihtamaan keskustelunaiheen sujuvasti. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 74, 77.) Työme aineistosta löytyy kohta, jossa kysytään lapsen päiväunista. Tällöin lapsi näytti, minkälaisia kiviä hän on kerännyt taskuunsa ja alkoi kertoa ulkoilusta. Näissä tilanteissa haastattelija yritti hienovaraisesti palauttaa keskustelun alkuperäiseen aiheeseen, mikäli koki sen tarpeelliseksi.

Alle kouluikäisen lapsen haastattelussa on tärkeää, että lapselle on annettu mahdollisuus tutustua haastattelijaan (Hirsjärvi – Hurme 2008: 130). Kuten olemme jo aiemmin maininneet, lapset tunsivat meidät entuudestaan työharjoittelun kautta. Tällöin lapsen ja haastattelijan välille oli ehtinyt syntyä luottamuksellinen suhde. Edellytyksenä luottamukselliselle suhteelle on tasavertainen ja avoin vuoropuhelu sekä yhteistyö tutkijan ja lasten välillä. Hyvään yhteistyöhön päästään dialogisella vuoropuhelulla. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 80, 85–88.)

Dialogissa kaksi erillistä persoonaa kohtaavat toisensa tasavertaisesti. Sen perustana on molemminpuolinen yhdenvertaisuus ja kunnioitus. Dialogi etenee ketjumaisesti eivätkä keskustelijat tiedä etukäteen vastauksia. Tarkoituksena on, että keskustelijat suuntaavat mielenkiintonsa pois omista yksilöllisistä maailmoistaan. Tällöin syntyy keskustelua siitä, mikä on yhteistä. Aidossa dialogisessa suhteessa ihmiseen suhtaudutaan intressittömästi ja pyyteettömästi. Dialogisen suhteen ehtona nähdään, että aikuinen hyväksyy hänen ja lapsen välisen eron ja erillisyyden. Kun aikuinen ja lapsi ovat hyväksyneet toisensa sellaisena kuin he ovat, kehitty heille välitila. Välitilassa molemmat pystyvät ymmärtämään toisen osapuolen näkökulman. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 88–90.)

4.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Sadutuksessa ja haastattelussa tallensimme tiedot nauhuriin helpottaaksemme omaa työskentelyä aineistonkeruun aikana sekä tuloksia analysoidessamme. Aineiston keräämisen jälkeen litteroimme aineiston eli kirjoitimme sen tekstimuotoon sanasta saan (Ronkainen – Pehkonen – Lindblom – Yläne – Paavilainen 2011: 119). Litteroitua aineistoa kertyi 41 sivua.

Valitsimme työhömmä analyysimenetelmäksi teemoittelun. Teemoittelu tarkoittaa laadullisen aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien mukaan (Tuomi – Sarajarvi 2009: 93). Aineistosta on ensin löydettävä tutkimusongelman kannalta olennaisimmat asiat ja sen jälkeen eroteltava ne. Näin pystytään vertailemaan eri teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. Teemoittain järjestetystä aineistosta voidaan irrottaa sitaatteja, mutta niiden avulla ei voi tehdä pitkälle menevää analyysiä tai johtopäätöksiä. (Eskola – Suoranta 2008: 174–176.)

Litteroinnin jälkeen tutustuimme aineistoon lukemalla sen läpi kahteen kertaan. Näin saimme kokonaiskuvan haastattelujen sisällöistä. Tämän jälkeen kävimme aineiston tarkasti läpi nostaten esille tutkimuskysymyksiimme liittyviä asioita. Löydettyämme osallisuuden liittyvät kohdat aineistosta, otimme värikynät avuksi ja koodasimme tekstin yhteneviin aiheisiin. Teemoittelimme aineiston teorialähtöisesti käyttäen apuna Leena Turjan kaaviota lasten osallisuuden moniulotteisuudesta. Olimme tulostaneet litteroidut aineistot, joten teemoittelu oli kätevintä tehdä leikkaamalla ja liimaamalla eri aihepiirit tiettyjen otsikoiden alle. Teemoittelun jälkeen siirryimme tulosten kirjaamiseen.

5 Tulokset

Olemme jaotelleet tulokset Turjan osallisuusteorian ulottuvuuksien mukaan, joita ovat lasten valtaistuminen, tieto- ja materiaaliosallisuus, aihe ja vaikutuspiiri, tunnetaso sekä vaikutusaika. Jotkin aineistosta nousseet tekstikatkelmat olisivat sopineet useamman teeman alle, mutta selkeyden vuoksi pyrimme käyttämään jokaista katkelmaa vain kerran. Tässä luvussa lasten nimet ovat kuvitteellisia. Käytämme nimiä sen takia, että ne auttavat yksilöimään vastaajat. Koska haastattelut on toteutettu kahdessa eri päiväkodissa, saattaa vastauksissa esiintyä ristiriitaisuuksia.

5.1 Lasten osallisuuden taso

Selvitimme lasten valtaistumisen astetta kysymällä lapsilta erilaisia kysymyksiä liittyen heidän päiväkotipäiväänsä. Lasten vastauksista nousi esille etenkin mukanaolo, kuulukuksi tuleminen ja neuvottelut. Mukanaoloon lapset viittasivat vastauksissaan kertomalla aikuisten pitämistä tuokioista ja niihin osallistumisestaan. Lapset mainitsivat pitävänsä erityisesti liikuntatuokioista. Lapset kokivat pääsevänsä hyvin mukaan keskinäisiin leikkeihin. Yhdessä sadutuksessa nousi kuitenkin esiin tilanne, jossa lapsi oli joutunut leikkimään yksin. Sadutuksen jälkeen lapselta kysyttiin lisää aiheesta.

Haastattelija: Sä kerroit, että sä oot leikkinyt yksin. Koska sä oot joutunut leikkimään yksin?

Minna: Kun kukaan ei leikkinyt mun kaa.

Haastattelija: Olisit sä silloin halunnu leikkiä jonkun kanssa?

Minna: Olisin.

Minnalta olisimme voineet kysyä myös tapahtuneen ajankohdasta, jolloin olisimme saaneet selville onko kyseessä ollut esimerkiksi aamu, jolloin paikalla ei ole ollut muita lapsia. Lisäksi olisimme voineet kysyä aikuisten toiminnasta kyseisessä tilanteessa.

Vastauksissa tuli esiin kahdenlaisia näkökulmia selvittäessämme, tulevatko lapset kuulukuiksi päiväkodissa. Suurin osa lapsista kertoi, ettei aikuisilla ole aikaa kuunnella heitä. Kaikki lapset eivät kuitenkaan osanneet perustella, miksi aikuisilla ei ole aikaa kuunnella.

Haastattelija: No onks aikuisilla aikaa kuunnella sua?

Mikko: Ei.

Haastattelija: Miksi niillä ei oo aikaa?

Mikko: No kosk ne tekee omat jutut.

Muutammat lapset kertoivat, että aikuisilla on aikaa kuunnella heitä. Yksi lapsi toi esiin, että aikuiset saattavat kysyä lasten toiveita liikuntahetkille. Aikuisten kerrottiin lohduttavan lapsia aina, mikäli lapsi koki sen tarpeelliseksi. Tämä edisti lasten turvallisuuden tunnetta. Haastatteluissa ilmeni, että aikuiset auttoivat lapsia esimerkiksi pukeutumistilanteissa, mikäli lapsi pyysi apua.

Haastatteluissa nousi esiin päiväkodissa pidettävät lastenkokoukset. Kokouksissa lapset pääsevät tekemään aloitteita sekä neuvottelemaan asioista yhdessä aikuisten kanssa. Seuraavassa lainauksessa Elina kertoo lastenkokouksista.

Elina: Eka mä päätin siellä kokouksessa täällä olohuoneessa.

Haastattelija: Mikä kokous teillä on ollut täällä?

Elina: Sellanen mis lapset saa ite keksii. Ja sitten ja sitten aluks mä sain siinä kokouksessa että Sallan kanssa nukketeatteria sorminukkejen kanssa. Mutta sitten ku sitä ei oltu ehditty harjoitella niin sitten esitimme sen laulun.

Haastatteluista ei tullut esille juurikaan tilanteita, joissa lapset saisivat valita eri vaihtoehtoja. Vaihtoehtoja valinta liitettiin lähinnä leikkiin ja leikkikaveriin. Muutama lapsi mainitsi valitsevansa leikin leikkitaulua apuna käyttäen.

5.2 Lasten osallisuus materiaalsiin resursseihin

Aineistosta ilmeni, että lapset ovat tietoisia, missä päiväkodin materiaaleja säilytetään. Lapset kertoivat päiväkodin lelujen olevan heidän saatavillaan. Vastauksissa selvisi, että lapset saavat leikkiä kaikilla päiväkodin leluilla. Kukaan lapsista ei maininnut sukupuoleen sidottuja leikkejä. Yksi lapsista kertoi, että autolaatikko on niin painava, ettei hän jaksa nostaa sitä yksin. Hän oli kuitenkin sitä mieltä, että tällaisessa tilanteessa aikuiset auttavat. Vastauksissa tuli esiin, että lapset haluaisivat vaikuttaa välinehankintoihin. Seuraavassa tekstikatkelmassa haastattelija esittää lapselle hyvin abstraktin kysymyksen mutta Leo osaa vastata siihen perustellusti.

Haastattelija: Mitä sä muuttaisit teidän ryhmässä?

Leo: Autoleikin.

Haastattelija: Millaiseksi sä muuttaisit sen?

Leo: Kivaks.

Haastattelija: Joo...

Leo: Mä haluisin jotakin uusii autoi mist ei oo vielä lähtenyt värit pois.

Lapset tarvitsivat aikuisen luvan askarteluun ja maalaamiseen, sillä askarteluvälineet eivät olleet lasten ulottuvilla. Muutama lapsi kertoi haastattelussa, että lapset eivät saa koskea tiettyihin esineisiin. Näitä olivat esimerkiksi koriste-esineet ja aikuisten tietokone.

5.3 Lasten tieto-osallisuus

Suurimmaksi osaksi lapset tiesivät, miksi joitain asioita ei saa tehdä päiväkodissa. Oli kuitenkin myös tilanteita, joissa lapsi ei osannut perustella miksi jokin asia oli kielletty.

Haastattelija: Mitä päiväkodissa ei saa tehdä?

Antti: Ei saa juosta.

Haastattelija: Tiedätkö sä miksi ei saa juosta?

Antti: Kun se on kielletty.

Haastattelija: Kuka sen on kieltänyt?

Antti: Aikuiset.

Viitaten yllä olevaan keskusteluun, aikuiset saattavat kieltää asioita perustelematta niitä sen tarkemmin lapsille. Lasten puheista tuli esille, että aikuiset antavat tietoa lapsille mutta joissain tapauksissa tieto on puutteellista. Alla olevassa Minnan vastauksessa käy ilmi, että aikuiset kertovat mitkä asiat ovat kiellettyjä ja mitkä sallittuja.

Haastattelija: Mitä asioita päiväkodin aikuiset kertovat lapsille?

Minna: Että mitä tehään ja mitä on tarjolla. Ei tapella eikä purra eikä tehdä mitään mitä ei saa tehdä. Kaikkei mitä saa tehdä.

Haastattelija: Kertooko aikuiset miksi toista ei saa kiusata?

Minna: Siks kun siitä voi tulla paha mieli ja se sattuu. Pitää pyytää anteeks kans.

Lapset olivat tietoisia aikuisten ja lasten rooleista päiväkodissa. Aikuisten tehtävinä nähtiin sääntöjen päättäminen, lasten kanssa oleminen ja ”tietsikan näppäily”. Lapset kertoivat myös, että aikuiset määrittävät päivärytmin, jonka mukaan päiväkodissa toimitaan.

Lasten saduissa sekä haastattelun vastauksissa ilmeni, että lapset tiesivät vaihtelevasti päiväkotinsa asioista. Osa lapsista osasi kertoa päivän kulusta tarkasti ja osalle lapsista tämä oli vaikeaa. Seuraavassa esimerkkejä lasten saduista, joissa he kertovat omasta päiväkotipäivästään.

”Kun me tullaan kotoa ja sit tullaan tarhaan. Ja sit ku me ollaan, syön aamupalan. Ja sit leikin. Mmmm, sit syyään ruokaa, sitten mennään päikkäreille, sitte välipala, ulos ulos ulos ja sitte kotiin.”

”No täällä saa leikkiä, sit täällä on vaihdettu nää jutut. Mä oon nukkunut nyt tuossa Minnan vieressä mut yleensä Siirin takapäässä. Ja toi sohva on siirretty tohon ja Joonas nukkuu tos sohvan vieres. Ja mä nukun tos paloauton vieres. Ja toi paloauto on ollu ennen tuolla ja nyt se on siirretty tohon. Ja noi on ollu ennen tos jossa on toi paloauto nyt.”

Ensimmäisessä lainauksessa lapsi osasi kertoa hoitopäivän kulusta ajallisesti oikeassa järjestyksessä. Sadussaan hän keskittyi yleisesti luettelemaan päivän kulkua ohjaavia toimintoja, mutta ei kertonut niistä yksityiskohtaisesti. Sen sijaan alemmassa lainauksessa lapsi kuvailee tilannetta, jossa nukkumapaikkoja on juuri vaihdettu. Hän kertoo hyvin tarkasti huoneesta tapahtuneista muutoksista.

5.4 Aihe ja vaikutuspiiri

Aineistosta nousi vahvasti esille lasten hyvät vaikutusmahdollisuudet heidän henkilökohtaisiin asioihinsa sekä keskinäisiin suhteisiinsa. Tämä tuli esille lasten kertoessa leikistä. Kaikki lapset kertoivat, että heillä on kavereita päiväkodissa. Päiväkodissa he saavat päättää, mitä leikkivät ja kenen kanssa. Lapset kokivat voivansa vaikuttaa hyvin myös leikin kulkuun. Muutama lapsi mainitsi, että ajoittain tulee riitaa leikin kulusta sekä leluista. Näissä asioissa lapset kokivat tarvitsevansa aikuisten apua selvittelytilanteeseen. Seuraavissa lainauksissa lapset kertovat asioista, joihin voivat vaikuttaa päiväkodissa.

Haastattelija: Mistä sinä saat päättää päiväkodissa?

Mari: No niistä leikkikavereista kans ja et mitä me leikitään.

Salla: Mä saan määrää leikeissä tietty (...) ja kevätjuhlissa.

Useissa vastauksissa tuli esiin päiväkodin pienryhmätoiminta. Yksi lapsista mainitsi pienryhmän olevan hyvä asia, koska silloin liikuntahetkellä on enemmän tilaa. Pienet ryhmät mahdollistivat lapsille enemmän aikuisen huomiota sekä henkilökohtaista apua. Ainut negatiivinen asia pienryhmätoiminnassa oli lasten mukaan se, että aikuiset olivat päättäneet ryhmät, jolloin paras kaveri saattoi olla toisessa ryhmässä. Muutamat lapset kertoivat päättäneensä pienryhmänsä nimen yhdessä muiden ryhmän jäsenten kanssa.

Lapset olivat yksimielisiä siitä, että päiväkodin aikuiset päättävät päiväkodin säännöistä. Sen sijaan kysymykseen kuka päättää, mitä päiväkodin juhlissa tehdään, lapsilta tuli monenlaisia vastauksia. Osa oli sitä mieltä, että aikuinen päättää, osa sen sijaan kertoi päättäneensä itse ja toiset kertoivat päättäneensä yhdessä aikuisen kanssa.

Haastattelija: Saatko päättää aikuisten kanssa yhdessä päiväkodin asioista?

Salla: No juu. Me ollaan kevätjuhlista päätetty. Ja siinä ei tarvinnu oikeesti aikuisten puhua niistä vaan lapset päätti. Ja mä ja Elina tehtiin nukkenäytös mut ku se ei onnistunut niin sit me tehtiin laulu.

Haastattelija: Miksei se onnistunut?

Salla: Koska me ei ehitty harjoitella sitä.

Yllä olevassa lainauksessa Salla kertoo tilanteesta, jossa lapset olivat saaneet päättää päiväkodin kevätjuhlasta. Tässä tilanteessa lapset saivat itse päättää ohjelmasta, jolloin aikuiset olivat jakaneet valtaansa lasten kanssa ja mahdollistaneet esitysten toteutumisen.

5.5 Tunnetaso

Tunnetaso koostuu monesta eri ulottuvuudesta. Selvitimme lasten kokemuksia tästä tasosta kysymällä heidän tuntemuksiaan päiväkodissa olosta, päiväkodin työntekijöistä sekä heidän mahdollisuuttaan osallistua esimerkiksi liikuntahetken suunnitteluun.

Valtaosa lapsista koki päiväkodin viihtyisäksi ja turvalliseksi paikaksi. Myös lasten saaduissa päiväkodin kerrottiin olevan kiva paikka. Mieluisiksi asioiksi päiväkodissa mainittiin leikkiminen, päiväunet, kaverit ja omien syntymäpäivien vietto. Jokainen lapsi kertoi saavansa aikuiselta tai kaverilta lohdutusta, jos hänelle tulee paha mieli. Kaikki lapset osasivat nimetä oman ryhmänsä sekä muutamia ryhmään kuuluvia kavereitaan nimeltä. Suurin osa lapsista koki, ettei aikuisilla ole aikaa kuunnella heitä. Syyksi lapset kertoivat kiireen ja muut työtehtävät. Eräs lapsista koki, että aikuiset eivät jaksaa kuunnella heitä. Muutamissa vastauksissa tuli esiin, että aikuiset hoitavat tärkeämmät jutut ensin ja sen jälkeen heillä on aikaa lapsille.

Lasten vastauksista ideointi- ja suunnitteluosallisuutta oli hankala eritellä toisistaan, sillä lapset eivät puheessaan erotelleet niitä. Konkreettisimmat asiat, joita lapset pääsivät ideoimaan, olivat leikki ja kevätjuhlat. Yksittäisenä asiana mainittiin leikkien ideointi liikuntahetkelle. Haastatteluissa selvisi, että lapset haluaisivat osallistua enemmänkin toiminnan suunnitteluun. Seuraavassa esimerkissä Antti kertoo omista toiveistaan vaikuttaa päiväkodin juhlaan.

Haastattelija: Kuka keksi teidän kevätjuhlaesityksen?

Antti: Aikuiset.

Haastattelija: Olisitko sä halunnut esittää jotain muuta?

Antti: Joo.

Haastattelija: Mitä muuta sä olisit halunnut esittää?

Antti: Ritaria, mul on jo ne (ritarivaatteet) kotona.

Päätöksenteko- ja toimintaosallisuus tulivat esiin hyvin samankaltaisina. Lapset kokivat voivansa päättää omista ja keskinäisistä asioistaan, esimerkiksi paljonko ruokaa he syövät tai mitä leikkiä leikkivät. Leikin aikana päätöksenteko ja toiminta kulkevat usein rinnakkain, jolloin lapsi kykenee harjoittamaan molempia taitojaan. Yksi lapsista kertoi, että kolme saman ryhmän lasta oli päässyt muuttamaan leikkihuoneen järjestystä yhdessä aikuisen kanssa. Vastauksista nousi esiin lasten toive saada päättää asioista yhdessä aikuisten kanssa.

Arviointiosallisuus ei noussut varsinaisesti esiin lasten haastatteluista. Lapset kertoivat tulevansa mielellään päiväkotiin sekä viihtyvänsä siellä hyvin. Erityisen tyytyväisiä lapset olivat leikeistään. Eräessä haastattelussa tuli esille, että päiväkotiin olisi kiva saada uusia leluja. Hyvänä asiana lapset pitivät omien lelujen tuomista päiväkotiin. Osallistumisosallisuus tuli esiin, kun puhuttiin aikuisten järjestämistä tuokioista. Pääosin lapset kokivat tuokiot mielekkäiksi ja niihin oli kiva osallistua. Surua tuotti, mikäli muu ryhmä oli päässyt tekemään asioita, mihin ei itse ollut päässyt. Eräs poika kertoi olleensa kiipeänä kevätjuhlien aikaan, eikä ollut päässyt esittämään muun ryhmän kanssa esitystä vanhemmille. Tämä harmitti poikaa vielä haastattelutilanteessakin.

5.6 Vaikutusaika

Huolimatta siitä, että lapset kokivat voivansa vaikuttaa leikkiin, jäi itse leikkiaika kuitenkin lasten mielestä vähäiseksi. Vastauksista kävi ilmi, että leikkiaikaa oli ainoastaan aamupäivisin. Leikkiaikaa vähensi aikuisten järjestämät toimintatuokiot sekä muut päivää rytmittävät tekijät.

Haastattelija: Mitä sä haluaisit tehdä päiväkodissa?

Max: Leikkiä mun kavereiden kanssa.

Haastattelija: Kuinka usein sä saat leikkiä täällä?

Max: Aamupäivisin.

Haastattelija: Haluaisit leikkiä vielä enemmän?

Max: Haluun.

Yllä olevassa tilanteessa haastattelijan viimeinen kysymys oli johdattelleva ja voi olla, että se vaikutti vastaukseen. Haastattelujen perusteella huomasimme lasten määrittelevän leikin ainoastaan sisätiloissa tapahtuvaksi. Vaikka ulkona on leikkivälineitä ja tekemistä, kokivat lapset silti sisällä leikkimisen merkityksellisemmäksi.

Lapset olisivat halunneet päästä vaikuttamaan päiväkodin pysyvämpiin asioihin, kuten ympäristönsä muokkaamiseen ja välinehankintoihin. Osalla tähän oli ollut mahdollisuus, osalla sen sijaan ei. Mari kertoi omassa sadussaan, että muutamat lapset olivat saaneet suunnitella leikkihuoneen uutta järjestystä ja osallistua tavaroiden siirtämiseen siellä. Sadituksen jälkeen haastattelija olisi voinut esittää lisäkysymyksiä tilanteesta ja kysyä esimerkiksi olisiko Mari itse halunnut osallistua järjestelyyn tai kuinka osallistujat valittiin siihen.

6 Johtopäätökset

Päiväkotiryhmän osallisuuden taso voi vaihdella suuresti saman päivän aikana. Jokainen lapsi kokee osallisuuden omalla tavallaan ja se mikä toiselle on osallisuutta, ei välttämättä ole sitä toiselle (Kiilakoski 2007: 11). Samassa päiväkotiryhmässä olevilla lapsilla saattoi olla hyvin eriäviä mielipiteitä joistain asioista. Työmme tuloksissa tuli esiin tilanteita, joihin lapset olivat päässeet vaikuttamaan ja olemaan osallisia, mutta valitettavasti tulokset sisälsivät myös osattomuutta ja aikuisen päätöksiä.

Osallisuus toteutuu parhaiten yhteisöissä, jossa lapsi tuntee turvallisuutta. Turvallisessa ympäristössä lapsi voi olla oma itsensä, eikä pelkää tuoda omia mielipiteitään julki. (Kiilakoski: 12–13.) Tuloksissa kaikki lapset kertoivat viihtyvänsä päiväkodissa ja pitävänsä sitä turvallisena paikkana. Lapsien vastauksista kävi ilmi, etteivät he epäröineet näyttää myöskään negatiivisia tunteitaan sillä varmuus siitä, että aikuinen lohduttaa, oli olemassa. Aikuisen lohdutus edistää lapsen turvallisuuden tunnetta, sillä hänen ei tarvitse kokea negatiivisia tunteita yksin. Tällainen toimintaympäristö luo hyvän pohjan lasten osallisuuden toteuttamiselle. Turvallisuus on yksi ihmiselämän perustarve. Se tulee esiin myös Lapsen oikeuksien sopimuksessa (1991), jonka tärkeimpänä tavoitteena on turvan takaaminen kaikille lapsille.

Lasten osallisuuden tunteen perustana on tunne dialogisesta vuorovaikutuksesta toisiin ihmisiin, etenkin aikuisiin. Dialogina pidetään vastavuoroista ja aitoa kuuntelemista, johon liittyy myös toisen viesteihin vastaaminen sensitiivisesti. (Turja 2011b: 52.) Useat lapset kertoivat, ettei aikuisilla ole aikaa kuunnella heitä. Lapset kuvailivat tilanteita, joissa heillä olisi ollut asiaa aikuiselle, mutta aikuisella oli ollut kiire tai hän oli pyytänyt lasta odottamaan. Tällainen toiminta ei tue lapsen osallisuuden tunteen muodostumista ja lapsi saattaa kokea mitättömyyttä omista asioistaan.

Lapset osasivat haastattelutilanteessa kertoa omasta päiväkotiryhmästään ja nimetä samassa ryhmässä olevia ystäviä sekä ryhmän aikuisia. Kaikki lapset kertoivat pitävänsä omasta ryhmästään. On tärkeää, että lapsi kokee kuuluvansa johonkin pysyvään yhteisöön. Osallisuus kehittyy vuorovaikutustilanteissa ja se vaatii jokaisen huomioimista ja aktiivista mukana oloa (Oranen 2008: 9). Ryhmässä toimiminen koettiin hyvin tärkeäksi ja mikäli lapsi ei ollut voinut osallistua johonkin ryhmän yhteiseen toimintaan, harmitti se lasta kovasti. Yksi lapsi kertoi sadutuksessa leikkineensä yksin. Tämän jälkeen lapselle esitettiin muutamia tarkentavia kysymyksiä tästä ja kävi ilmi, että kysei-

nen tilanne ei ollut lapsesta mukava. Lapsen jääminen vertaisryhmän ulkopuolelle voi olla vakava riskitekijä lapsen itsearvostukselle ja sosiaaliselle kehitykselle (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 158).

Lasten vastauksista ilmeni, että he kokevat voivansa vaikuttaa lähinnä vain omaan sekä lasten keskinäiseen toimintaan. Parhaiten lasten vaikutusmahdollisuudet näkyivät leikissä. Leikki on lapselle tärkeää, sillä siinä muodostetaan kaverisuhteita toisiin leikkijöihin. Leikissä lapsi voi myös edetä itselleen sopivassa tahdissa. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007: 159.) Lapset kertoivat, että he saavat valita itse omat leikkiverinsä ja leikin aiheen. Vastaavia tuloksia ovat saaneet Kivistö ja Kuitunen (2012) sekä Stenvall ja Seppälä (2008). Tämä lisää aineistomme vahvistettavuutta, sillä tuloksemme saavat tukea toisista vastaavaa ilmiötä tarkastelleista töistä ja tutkimuksista (Tuomi – Sarajärvi 2009: 139). Lapset pitivät hyvänä asiana sitä, että saivat itse päättää leikkiin liittyvistä asioista esimerkiksi leikin kulusta. Haastatteluissa lapset eivät maininneet tyttöjen- ja poikien leikeistä, vaan kertoivat leikkien olevan kaikille yhteisiä.

Turjan (2011b: 47) mukaan osallisuus toteutuu parhaiten, kun ihminen tulee kuulluksi ja saa vaikuttaa itseään koskeviin asioihin suunnittelemalla ja tekemällä päätöksiä sekä ottamalla vastuuta asioiden toteutuksesta. Omien ja lasten keskinäisten asioiden lisäksi osa lapsista koki päässeensä vaikuttamaan laajemmassa yhteisössä. Esimerkiksi päiväkodin juhlan suunnitteleminen sekä leikkiympäristön muokkaaminen mainittiin tällaisiksi asioiksi.

Lapset kertoivat toisessa päiväkodissa järjestetyistä lastenkokouksista. Lasten kokouksissa lapset olivat saaneet suunnitella kevätjuhlaa yhdessä aikuisten kanssa. Turjan (2011) kaaviossa tällainen toiminta, jossa lapset saavat mahdollisuuden tehdä aloitteita sekä neuvotella asioista yhdessä aikuisten kanssa, toteuttaa valtaistumisen ylimpiä tasoja. Eräs lapsi kertoi, että lastenkokouksissa aikuisten ei tarvitse puhua vaan lapset päättävät itse. Lapset voivat kokea voimaantumisen tunnetta, kun heidän mielipiteensä vaikuttavat päätöksentekoon (Oranen 2008: 16). Johanna Kiili (2006) kertoo tutkimuksessaan lasten parlamenteista, jotka voidaan rinnastaa lastenkokouksiin. Lapsiparlamenttien toimintaan osallistui ala-aste-ikäisiä lapsia ja ne toimivat koulujen yhteydessä. Lapsiparlamenteissa lapset pääsivät vaikuttamaan esimerkiksi koulun piha-alueen sekä urheilupuiston suunnitteluun. Lapset laativat myös skeittipaikkaa ja kouluruokailua koskevia aloitteita. Parlamentti kokoontui kerran viikossa ja siihen osallistui lasten lisäksi projektityöntekijä sekä osa-aikainen harjoittelija. Kiili halusi tutkimuksensa avulla

kehittää lasten osallisuutta. Hankkeen tärkeimpinä tavoitteina oli saada lasten ääni kuuluviin, kannustaa lapsia osallistumaan elinympäristönsä kehittämiseen sekä saada vanhemmat ja alueella toimivat alan ammattilaiset yhteistyöhön.

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa pienryhmätoiminta nähdään keino-
na, jonka avulla voidaan lisätä lasten osallisuutta (Varhaiskasvatussuunnitelman perus-
teet 2005: 12–18, 22). Aineistosta käy ilmi, että pienryhmätoiminta oli otettu osaksi mo-
lempien päiväkotien arkea. Lapsen identiteetin muodostumisen kannalta on tärkeää,
että lapsi tietää mihin ryhmään hän kuuluu (Mikkola – Nivalainen 2009: 34). Toisessa
päiväkodissa lapset olivat saaneet keksiä pienryhmälleen nimen ja näin he osasivat
selkeästi määritellä mihin pienryhmään kuuluvat. Pienryhmät mahdollistavat toiminnan,
joka ei olisi mahdollista isomman ryhmän kanssa. Pienemmässä ryhmässä lasten on
myös helpompi saada aikuisten huomio sekä tuoda mielipiteensä esiin. Myös Stenval-
lin ja Seppälän (2008) tutkimuksessa pienryhmätoiminta on saanut kannatusta päivä-
kodin henkilökunnalta ja sen on todettu auttavan osallisuuden toteutumisessa.

Lapsilla oli selkeät näkemykset osallisuudestaan materiaaliin resursseihin. Jokainen
haastateltavana ollut lapsi tiesi, missä leluja pidetään. Lapset myös kertoivat lelujen
olevan heidän saatavillaan. Mikäli jotkut lelut olivat liian painavia, tulivat aikuiset autta-
maan. Taiteelliset peruskokemukset, esimerkiksi kädentaidot, ovat merkityksellisiä lap-
sille. Näiden kokemusten avulla lapsi kehittyy yksilönä sekä ryhmän jäsenenä. Taitee-
seen liittyy oppimisen iloa, muotoja, värejä ja eri aistialueiden kokemusten yhdistelmiä.
Lapsi nauttii taiteesta tehdessään sitä yksin tai yhdessä. (Varhaiskasvatussuunnitel-
man perusteet 2005: 23–24.) Tuloksista selvisi, että askartelu- sekä taidevälineet eivät
olleet vapaasti saatavilla, vaan niihin tarvittiin aikuisten lupa. Tällöin lapset eivät voi
spontaanisti toteuttaa itseään. Lapset mainitsivat vain vähän ainoastaan aikuisille tar-
koitettuja esineitä. Niitä olivat esimerkiksi koriste-esineet, jotka saattoivat mennä rikki
sekä aikuisten kansiot. Haastatteluissa muutamat lapset toivoivat uusia leluja, sillä ny-
kyiset lelut olivat jo huonossa kunnossa. Päiväkodissa lasten tieto-osallisuutta voidaan
lisätä ottamalla heidät mukaan päättämään yhteiseen käyttöön hankittavista välineistä
(Turja 2011b: 51).

Vastauksissaan lapset olivat melko yksimielisiä siitä, että aikuiset päättävät päiväkodin
säännöistä sekä päivän kulusta. Lapset myös kokivat, ettei heillä ole juurikaan mahdol-
lisuuksia vaikuttaa näihin asioihin. Osa lapsista ei myöskään tiennyt, miksi jotkut asiat
olivat kiellettyjä. Tällainen toiminta onkin hyvin aikuisjohtoista. Päiväkodin varhaiskas-

vatushenkilöstön tulisi antaa lapsille mahdollisuus osallistua sääntöjen päättämiseen. Kun lapsi otetaan mukaan päätöksentekoon, hän oppii ymmärtämään säännön merkityksen ja näin hän kykenee sitoutumaan paremmin sen noudattamiseen (Lapsiasiavaltuutettu 2009).

7 Pohdinta

Päiväkodeissa, joista keräsimme aineiston, löytyi lasten osallisuutta tukevia toimintamalleja. Vastauksista nousi esiin myös useita tilanteita, joissa lasten osallisuus jäi vähäiseksi tai sitä ei juuri ollut. Johtopäätöksissä totesimmekin, että lasten osallisuuden kokemukset vaihtelivat suuresti, jopa osattomuudesta osallisuuteen. Tuloksista ilmeni, että parhaiten lapset pääsivät vaikuttamaan henkilökohtaisiin asioihinsa sekä leikkiin. Leikillä on suuri merkitys lasten kehitykselle, sillä se toimii yhtenä lasten ilmaisukeinona ja sen avulla lapset oppivat monia eri taitoja. Saamistamme tuloksista voidaan nähdä, että lasten osallisuuteen kiinnitetään huomiota päiväkodeissa ja lapset otetaan satunnaisesti mukaan myös päätöksentekoon. Toisessa päiväkodissa on käytössä lasten osallisuutta edistävä toimintatapa, lastenkokoukset. Lastenkokoukset ovat esimerkki toiminnasta, jossa Hartin (1992) mukaan toteutetaan korkeimman asteen osallisuutta. Näissä kokouksissa lapset pääsevät käytännössä vaikuttamaan ja tekemään päätöksiä. Oletamme, että kasvatushenkilöstö on alkanut löytää konkreettisia toimintatapoja, joilla lasten osallisuutta voidaan lisätä. Tällaisten toimintojen käyttöönotto olisi tärkeää jokaisessa päiväkodissa, jotta lapset pääsisivät vaikuttamaan yhteisiin asioihin ja tuntuivat omat mielipiteensä merkityksellisiksi.

Olemme pohtineet opinnäytetyömme eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä koko työprosessin ajan. Tuomme työssämme esiin omia eettisiä valintojamme sekä työn luotettavuutta lisääviä tai heikentäviä tekijöitä. Eettisyyteen täytyi kiinnittää erityistä huomiota, sillä toimimme lasten kanssa. Ennen haastatteluja olimme sopineet haastattelevamme viittä lasta kummastakin päiväkodista. Olimme etukäteen pohtineet omaa toimintaamme tilanteessa, jossa haastateltavia lapsia on liikaa tai liian vähän. Päätimme arpoa haastateltavat, mikäli halukkaita oli liikaa. Tilanteessa, jossa osallistujia olisi ollut vähän, olisimme pyrkineet kannustamaan lasta osallistumaan. Pohdimme, mikä olisi tähän eettisesti oikea tapa, jottei lapsi kokisi painostusta. Työmme luotettavuutta lisää sen eri vaiheista kertominen rehellisesti ja tarkasti. Liitteenä on myös haastattelurunko, josta näkee lapsille esittämiämme kysymyksiä. Pyrimme laatimaan kysymyksistä selkeitä ja lasten kannalta ymmärrettäviä. Tämän vuoksi testasimme kysymykset etukäteen. Haastattelutilanteessa pystyimme vielä tarkentamaan kysymystä, mikäli lapsi ei ymmärtänyt sitä tai käsitti sen väärin. Oli tärkeä huomioida, että esittämämme kysymykset olivat enimmäkseen avoimia. Mikäli kysymyksemme olisivat olleet suljettuja tai johdattelevia, olisi opinnäytetyömme laatu kärsinyt. Työssämme olemme kuulleet lasten mielipiteitä heidän osallisuutensa toteutumisesta. Tällöin saamamme tieto perus-

tuu heidän henkilökohtaisiin kokemuksiinsa. Työmme luotettavuutta ja arvoa lisää lasten omien ajatusten esiintuominen. Mikäli olisimme kysyneet päiväkodin henkilökunnan näkemyksiä lasten osallisuuden kokemuksista, tulokset olisivat voineet vääristyä sillä ne olisivat perustuneet henkilökunnan kuvitelmiin lasten tuntemuksista.

Jäimme pohtimaan, miksi lasten osallisuuden kokemukset ovat yhä niin vähäisiä, vaikka useat varhaiskasvatushenkilöstöä ohjaavat asiakirjat korostavat osallisuutta. Monesti varhaiskasvatushenkilöstö tuntuu tiedostavan osallisuuden tärkeyden, mutta eri syistä johtuen kokee sen käytännössä hankalaksi. Lasten osallisuuden vähäiseen toteutumiseen ei vaikuta ainoastaan henkilökunnan lisääntyneet työtehtävät, suuret ryhmäkoot tai määrärahojen leikkaukset. Osallisuuden vähyyttä voisi perustella myös henkilökunnan vaihtuvuudella tai epäpätevyydellä mutta nämä asiat eivät yksistään vaikuta osallisuuden mahdollistamiseen. Mietimme, ovatko todelliset syyt lasten puutteelliseen osallisuuteen varhaiskasvatushenkilöstön asenteissa? Vai onko taustalla vuosia säilyneet toimintatavat, jotka nähdään yhä toimivina eikä niistä haluta irtaantua? Osallisuuden vähäiseen toteutumiseen voi vaikuttaa myös varhaiskasvatushenkilöstön pelko oman valta-asemansa menettämisestä, jolloin voi tuntua mahdottomalta jakaa valtaa lasten kanssa. Lapsen osallisuuden toteutuminen on riippuvaista päiväkodin henkilökunnasta, joten henkilökunnalla tulisi olla rohkeutta irtaantua vanhoista toimintatavoistaan ja jakaa päätösvaltaansa lasten kanssa. Kasvatustyön kehittämisen näkökulmasta on tärkeää kuulla lapsia, sillä he ovat päiväkodissa sekä asiakkaina, että asiantuntijoina. Tämän vuoksi lasten tietoisuutta päiväkodin asioista ei pitäisi vähätellä. Lapset myös viettävät suuren osan päivästään päiväkodissa, joten on tärkeää, että he viihtyvät siellä. Lapset ovat luovia ja idearikkaita yksilöitä, joten varhaiskasvatushenkilöstön kannattaisi hyödyntää heiltä nousevia ideoita päiväkodin toiminnassa. Lasten näkökulmien perusteella ammattikasvattajat voivat reflektoida omaa työtään ja löytää uusia ulottuvuuksia siitä. Lasten mielipiteitä voidaan kuulla myös laajemmissa yhteyksissä esimerkiksi silloin, kun kehitetään varhaiskasvatusta.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, Suomen perustuslain ja lasten päivähoitoa ohjaavien asiakirjojen mukaan aikuisella on yhteiskunnallinen velvollisuus kuulla lasta ja kysyä hänen mielipidettään. Lapsen ympärillä toimivilla aikuisilla on tärkeä tehtävä kohdata lapsi aidosti sekä kuunnella hänen kokemuksiaan. Aikuisten ottaessa lapsen mielipiteet huomioon ja käytäntöön, huomaa lapsi todella voivansa vaikuttaa asioihin. Näin lapsi saa varhaisessa vaiheessa tunteen, että hän kuuluu tiettyyn yhteisöön ja saa toimia sen täysivaltaisena jäsenenä. Osallisuuden kokemuksella on runsaasti positiivisia

vaikutuksia lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Osallisuus tapahtuu vuorovaikutuksessa, jolloin lapsen keskustelu-, neuvottelu- ja kommunikaatiotaidot vahvistuvat (Turja 2011a: 3). Vuorovaikutustilanteessa myös lapsen empatiakyky pääsee kehittymään. Ryhmässä lapset tottuvat tekemään päätöksiä ja sitoutumaan niihin. Osallistuessaan toiminnan suunnitteluun, lapsi oppii toisten mielipiteiden huomioimista sekä kompromissien tekoa. Kompromissien kautta lapsi oppii sietämään pettymyksiä, sillä hänen ehdotuksensa eivät aina toteudu. Osallisuutta tukeva toiminta edistää myös lapsen voimaantumista ja nostaa hänen itsetuntoaan. Olennaista on, että lapsi tiedostaa omien näkökulmiensa merkityksen ja näkee niiden toteutuvan käytännössä.

Suomessa on viime vuosina käyty paljon keskustelua lasten ja nuorten syrjäytymisen ja osattomuuden lisääntymisestä. Syrjäytymistä vastaan on kehitetty erilaisia hankkeita, joista esimerkkinä Sosiaali- ja terveysministeriön kehittämishanke Kaste 2012 – 2015. Sen tavoitteena on lisätä riskiryhmien osallisuutta ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Yksi tehokas keino ennaltaehkäistä syrjäytymistä, on panostaa lasten osallisuuteen jo päiväkodissa. Lapsuudessa koetuilla osallisuuden kokemuksilla on pitkäkestoisia vaikutuksia yksilölle. Jos henkilö on jo lapsuudessaan kokenut osallisuutta ja päässyt vaikuttamaan, pyrkii hän mahdollisesti myös aikuisuudessaan siihen. Tällöin hänelle on jäänyt lapsuudestaan tunne siitä, että hänen omat mielipiteensä ovat merkityksellisiä ja omalla toiminnalla on mahdollista saada aikaan muutoksia. Henkilö ei todennäköisesti syrjäydy, sillä hän tietää pystyvänsä vaikuttamaan omaan elämäänsä ja omiin valintoihinsa. Osallisuutta lapsena kokenut henkilö voi myös olla kiinnostuneempi vaikuttamaan yhteiskunnallisiin asioihin. Lasten osallisuuden tulisi toteutua jokaisessa päiväkodissa, sillä sen avulla voitaisiin ennaltaehkäistä suurempien ongelmien, kuten syrjäytymisen, syntyminen. Syrjäytyminen ja nuorten vähäinen kiinnostus yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen saattavat olla seurausta osattomuudesta.

Lasten osallisuudesta on tehty paljon tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Moni näistä töistä on tehty yhteistyössä pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikön, VKK - Metron, kanssa. Lasten mielipiteitä selvittäneiden töiden tuloksissa on kerta toisensa jälkeen noussut esille, että lapset voivat vaikuttaa lähinnä omiin sekä keskinäisiin asioihinsa. Omalla työllämme halusimme selvittää, ovatko lasten osallisuuden kokemukset kentällä lisääntyneet vai ovatko ne aikaisemmista tutkimustuloksista huolimatta edelleen vähäisiä. Työmme tulokset osoittavat, että päiväkodeissa oli kiinnitetty huomiota lasten osallisuuteen. Vielä on kuitenkin paljon tehtävää, jotta lasten osallisuus toteutuisi monipuolisesti päiväkotien arjessa. Aikuiset ovat niitä, jotka voivat mahdollis-

taa lasten osallisuuden kokemukset. Tämän vuoksi päiväkodin kasvatushenkilökunnalle tulisi antaa selkeitä toimintatapoja, joilla osallisuutta voidaan lisätä. Asioihin vaikuttaminen lisää yksilöiden viihtyvyyttä ja siksi osallisuuden tulisi toteutua niin päiväko-deissa, kuin kouluissa ja oppilaitoksissakin.

Lasten osallisuutta voisi jatkossa kehittää konkreettisella toiminnalla. Kehitysehdotuk-senamme on lasten osallisuutta vahvistava projekti, joka toteutettaisiin päiväkodissa sosiaali-alan opiskelijoiden toimesta. Aluksi lapset saisivat keksiä aiheen projektille, jota lähdetäisiin toteuttamaan kasvatushenkilökunnan ja opiskelijoiden tukemana. Suunnit-telu ja päätöksenteko toteutettaisiin lastenkokouksissa, jonka jälkeen ne tuotaisiin käy-täntöön. Lopuksi lapset saisivat arvioida toiminnan onnistumista. Projekti voitaisiin to-teuttaa toiminnallisena opinnäytetyönä, oppimistehtävänä tai vaikka työelämäharjoitte-lun kehittämistehtävänä. Projekti tarjoaisi kasvatushenkilökunnalle konkreettisia ideoita osallisuuden toteuttamisesta käytännössä. Mikäli opiskelijat haluaisivat, voisivat he selvittää lasten osallisuuden kokemuksia ennen ja jälkeen projektin. Tämän avulla saa-taisiin selville, onko projekti edistänyt lasten osallisuutta.

Lähteet

Akola, Stina 2007. Lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa Suomessa ja Saksassa. Pro gradu -tutkielma. Verkkodokumentti.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18213/URN_NBN_fi_jyu-2008161019.pdf?sequence=1>. Luettu 15.6.2012.

Aula, Maria Kaisa 2008. Lapsiasiavaltuutetun katsaus lasten osallistumisen tilaan Suomessa. Teoksessa Sosiaali- ja terveysministeriö: Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008. Verkkodokumentti.
<http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101293&name=DLFE-8413.pdf>. Luettu 3.9.2012.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari – Suoranta, Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.

Hart, Roger 1992. Children's Participation. From Tokenism to Citizenship. Innocenti Essays no.4. UNICEF. Verkkodokumentti <http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf>. Luettu 26.08.2012.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma. Sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2007:2. Verkkodokumentti.
<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/efdc20804306d509ba23fb7b1dab68e6/Hki_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf?MOD=AJPERES&lmod=-239263062>. Luettu 29.6.2012.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Holkeri-Rinkinen, Liisa 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Tampere: Tampere University Press.

Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Kananen, Jorma 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Karlsson, Liisa 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Karlsson, Liisa 2008. Lasten osallisuus. Lapsinäkökulmainen toiminta, päätöksenteko ja tutkimus. Teoksessa Sosiaali- ja terveysministeriö: Lapsella on oikeus osallistua. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2008. Verkkodokumentti.
<http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101293&name=DLFE-8413.pdf>. Luettu 3.9.2012.

Karlsson, Liisa – Stenius, Tuula 2005. Yhdessä lasten kanssa. Seikkailu osallisuuteen. Verkkodokumentti. <

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Julkaisut/Stenius_Karlsson_Yhdessalastenkanssa.pdf>. Luettu 20.10.2012.

Kiilakoski, Tomi 2007. Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, Anu – Kiilakoski, Tomi (toim.) 2007. Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Kiili, Johanna 2006. Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus ipanoiden osallistumisesta. Verkkodokumentti. <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13311/9513924009.pdf?sequence=1>>. Luettu 16.10.2012.

Kivistö, Tytti – Kuitunen, Karoliina 2012. Lasten osallisuuden toteutuminen Viertolan päivähoitossa. Opinnäytetyö. Verkkodokumentti. <http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/42797/Kivisto_Tytti_Kuitunen_Karoliina.pdf?sequence=1>. Luettu 5.8.2012.

Kylmä, Jari – Juvakka, Taru 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Kyrönlampi-Kylmänen, Taina 2007. Arki lapsen kokemana. Eksistentiaalis-fenomenologinen haastattelututkimus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Lapsiasiavaltuutettu 2009. Lasten osallisuus ei ole pelkkää mielipiteiden selvittämistä. Verkkodokumentti. <<http://www.lapsiasia.fi/nyt/tiedotteet/tiedote/-/view/1398514>>. Luettu 3.10.2012.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Finlex. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>>. Luettu 5.5.2012.

Leinonen, Jonna – Ojala, Mikko – Venninen, Tuulikki 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi”. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Helsinki: Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.

Mikkola, Petteri – Nivalainen, Kirsi 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Saarijärvi: Pedatieto.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Oranen, Mikko 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.

Piiroinen, Tiina 2007. Ohjaajan opas. Lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Verkkodokumentti. <http://www.munvuoro.fi/cms/wpcontent/uploads/Tiina_Piiroinen_Ohjaajan_opas_lasten_osallistavien_ryhmien_ohjaamiseen.pdf>. Luettu 12.7.2012.

Ronkainen, Suvi – Pehkonen, Leila – Lindblom-Yläne, Sari – Paavilainen, Eija 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro.

Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.

Shier, Harry 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Julkaisussa Children&Society Volume 15.

Sosiaali – ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2012-2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf>. Luettu 30.9.2012.

Stenvall, Elina – Seppälä, Ullamaija 2008. Talo lapsia varten. Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Verkkodokumentti. <http://www.socca.fi/files/100/Talo_lapsia_varten_lasten_osallisuus_paivakodissa.pdf>. Luettu 10.6.2012.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>>. Luettu 5.5.2012.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.

Turja, Leena 2011a. Lapset osallisina. Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Suomen varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. Verkkodokumentti. <<http://www.peda.net/img/lehti/facei/Turja-toukokuu2011.pdf>>. Luettu 26.08.2012.

Turja, Leena 2011b. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva-Turja, Leena (toim.): Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. STAKES- Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Verkkodokumentti. <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>>. Luettu 01.08.2012

Vilka, Hanna 2009. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Tammi.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Unicef. Verkkodokumentti. <http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/Lasten_oik_sopimus.pdf>. Luettu 5.6.2012.

Lupalomake

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Metropolia Ammattikorkeakoulusta. Teemme opin-
näytetyötämme lasten osallisuudesta. Työssä haluamme selvittää lasten kokemuksia
heidän vaikuttamis- ja osallisuusmahdollisuuksistaan päiväkodissa. Tästä johtuen tar-
vitsisimme Teiltä vanhemmilta luvan lapsenne haastatteluun.

Haastattelut nauhoitetaan ja nauhoitettu aineisto tuhoetaan asianmukaisesti analysoin-
nin jälkeen. Lapsenne henkilöllisyys pysyy salassa koko tutkielman teon ajan ja val-
miista aineistosta heitä ei pystytä tunnistamaan. Myös päiväkodin nimen muutamme
valmiiseen työhön. Lisäksi olemme sitoutuneet noudattamaan salassapito- sekä vai-
tiolovelvollisuutta.

Haastattelut toteutetaan _____2012 Klo_____. Haastattelemme viittä luvan
saanutta lasta, jotka haluavat osallistua haastatteluun.

Mikäli Teille herää joitain kysymyksiä työhömmme liittyen, otattehan yhteyttä meihin!

Ystävällisin terveisin

Ansa Niemi

ansa.niemi@metropolia.fi

xxx-xxxxxxx

Iina Pietilä

iina.pietila@metropolia.fi

xxx-xxxxxxx

Lapsen nimi: _____

Lapseni saa _____

Lapseni ei saa osallistua haastatteluun _____

Huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys: _____

_____

Haastattelurunko

Lapsen taustatiedot: Nimi, ikä ja ryhmä.

Sadutus

"Kerro sinun päiväkotipäivästäsi. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi ja voit muuttaa tai korjata sitä mikäli haluat."

Tämän jälkeen esitetään mahdollisia lisäkysymyksiä lapsen tarinasta.

Päätöksenteko

- Mistä asioista sinä saat päättää päiväkodissa?
  - Onko tilanteita, joissa saat valita vaihtoehtoja?
  - Milloin? Millaisia ne ovat?

- Mistä asioista saat päättää aikuisten kanssa?
  - Milloin päätätte yhdessä?

- Mitä sinä haluaisit tehdä päiväkodissa?
  - Saatko tehdä niin?
  - Koska tai kuinka usein niin tehdään?

Päiväkotiryhmä

- Millaista on olla päiväkodissa?
- Millainen teidän ryhmä on?
  - Onko sinulla kavereita teidän ryhmässä?
  - Ketkä ovat sinun kavereita ?
  - Keitä aikuisia sinun ryhmässä on?
  - Millaisia sinun ryhmän aikuiset on?

- Tykkäätkö sinä teidän ryhmästä?
  - Mitä muuttaisit teidän ryhmässä?

Päiväkodissa tapahtuva toiminta

- Tehdäänkö päiväkodissa asioita, joista tykkäät/et tykkää?
  - Mitä ne ovat?
  - Kuinka usein/Milloin niin tehdään?

- Mikä on päiväkodissa kaikista mukavinta?

- Kenen kanssa tykkäät leikkiä päiväkodissa?
  - Kuka päättää kenen kanssa leikit?
  - Kuka päättää mitä leikissä tapahtuu?
  - Miten te valitsette leikin?

- Missä leluja säilytetään?
  - Saatko sinä leikkiä kaikilla leluilla?
  - Onko tyttöjen/poikien leluja?
  - Yllätkö leluihin?

- Kuka päättää mitä päiväkodin juhlissa tehdään?
  - Mitä sinä esitit kevätjuhlassa?
  - Kuka päätti siitä esityksestä?
  - Olisitko halunnut esittää jotain muuta?

Aikuisten rooli

- Mitä asioita aikuiset kertovat lapsille?
  - Kertovatko aikuiset mitä saa tai ei saa tehdä?

- Mitä asioita vain aikuiset saavat tehdä?
- Millaista toimintaa aikuiset järjestävät teille?
  - Pidätkö siitä?
  - Mietittekö aikuisen kanssa yhdessä, mitä tuokioilla tehdään?
  - Onko jotain sellaista tehty?
  - Milloin?

- Onko aikuisella aikaa kuunnella sinua?
  - Milloin on/ei?

Päiväkodin toimintamuodot ja lasten omat kokemukset

- Onko päiväkodissa turvallinen/hyvä olo?
  - Saatko apua, jos tarvitset?
  - Kuka sinua auttaa?
  - Autetaanko aina?
  - Lohdutetaanko sinua, jos sinulla on paha mieli?
  - Kuka sinua lohduttaa?
  - Onko se hyvä asia?

- Kuka päättää päiväkodin säännöt?

- Mitä päiväkodissa ei saa tehdä?
  - Kuka siitä on päättänyt?
  - Miksei niin saa tehdä?

Lopuksi

- Haluaisitko kertoa vielä jotain lisää?

Kiitos haastattelusta!